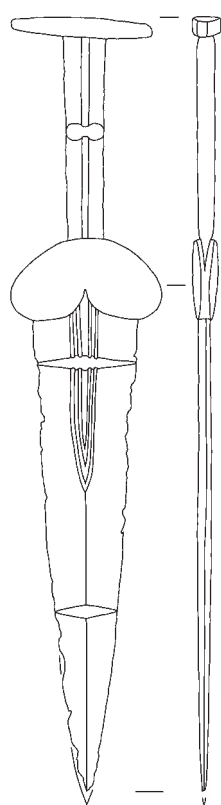

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

XLIV

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego
Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Tom XLIV

Rzeszów
2023

Rada Naukowa / Scientific Advisory Board

Václav Furmánek (Słowacja), Diana Gergova (Bułgaria), Vira Gupalo (Ukraina),
Marija Ljuština (Serbia), Dalia Pokutta (Szwecja/Polska), Thomas Saile (Niemcy),
Ghenadie Sîrbu (Mołdowa)

Komitet Redakcyjny / Editors

Michał Parczewski, Andrzej Pelisiak, Katarzyna Trybała-Zawiślak, Marcin Wołoszyn

Redaktor / Editor in Chief

Tomasz Bochnak (tbochnak@ur.edu.pl)

Sekretarz Redakcji / Managing Editor

Joanna Ligoda
(archo@muzeum.rzeszow.pl)

Czasopismo recenzowane / Peer – Reviewed Journal

Lista recenzentów na stronie internetowej czasopisma /
List of reviewers on the journal's website

Strona internetowa czasopisma / Home Page

<https://msroa.muzeum.rzeszow.pl/>

Tłumaczenia / Translation

Beata Kizowska-Lepiejza – język angielski
oraz autorzy

Rycina na okładce / Cover Picture

Akinakes. Ryc. Magdalena Krzemińska (vide s. 98) / Acinaces. Drawing by Magdalena Krzemińska (vide p. 98)

© Copyright by Muzeum Okręgowe w Rzeszowie

© Copyright by Instytut Archeologii UR

© Copyright by Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

© Copyright by Wydawnictwo „Mitel”

Czasopismo indeksowane

Muzeum Okręgowe
w Rzeszowie

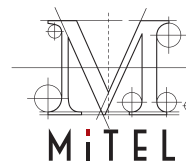
Instytut Archeologii
Uniwersytetu Rzeszowskiego

FUNDACJA

RZESZOWSKIEGO OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Fundacja Rzeszowskiego
Ośrodka Archeologicznego

Wydawnictwo
„Mitel” sp. z o.o.

ISSN 0137-5725

ISBN 978-83-8277-106-0

DOI: 10.15584/misroa.2023.44

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO

35-959 Rzeszów, ul. prof. S. Pigoń 6, tel. 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26

e-mail: wydawnictwo@ur.edu.pl; <https://wydawnictwo.ur.edu.pl>

wydanie I; format A4; ark. wyd. 29; ark. druk. 27

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	5

STUDIA I MATERIAŁY

Wojciech Rajpold , The Mysterious Copper Battle Axe from the Castle Museum in Sandomierz	7
Андрій Б. Бардецький , Матеріали тшинецького культурного кола з поселення Рованці – Гнідавська Гірка на Волині	13
Joanna Adamik-Proksa, Mirosław Mazurek, Aleksandra Sznajdrowska-Pondel , Osada ludności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Lutoryżu, stan. 9 nad środkowym Wisłokiem	33
Anita Kozubová , „Vergoldete Frauen“ – Anmerkungen zu Zierplättchen aus Edelmetallen in der Vekerzug-Kultur	59
Magdalena Krzemińska, Marcin Burghardt , Żelazne akinakesy ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej	97
Marek Florek , Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Międzygórzu, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie (Międzygórz, stan. 44). Wyniki badań wykopaliskowych w latach 2006–2009 ...	105
Marek Florek , Nowe znaleziska średniowiecznych czekanów i toporów z okolic Sandomierza i Opatowa, woj. świętokrzyskie	139

KOMUNIKATY

Wojciech Pasterkiewicz, Tomasz Tokarczyk , Wyniki badań geofizycznych oraz weryfikacyjnych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 53 w Sadowiu, pow. opatowski	147
Maciej Dębiec , Osada tarnobrzesckiej kultury łużyckiej w Wietlinie Pierwszym, stanowisko 1, gmina Laszki	161
Jan Bulas, Piotr Kotowicz , Wyniki badań archeologicznych na wielokulturowym stanowisku 22 w Trepczy, pow. sanocki	169

VARIA

Elżbieta Małgorzata Kłosińska , O mało znanym sposobie popularyzacji zabytków archeologicznych w czasach PRL-u	181
Joanna Ligoda , Europejskie Dni Archeologii w Regionalnej Składnicy Zabytków Archeologicznych w Zgłobniu	185

RECENZJE

Halina Taras, Wojciech Taras , (rec.) Ziemowit Cieślak, Iwona Gredka-Ligarska, Paulina Gwoździewicz-Matan, Irena Lipowicz, Andrzej Matan, Kamil Zeidler, Ustawa o muzeach. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, 520 stron, ISBN 978-83-8223-808-2	189

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Tomasz Bochnak, Jan Eugeniusz Machnik (20 IX 1930 – 7 X 2023) 193

Od Redakcji

W 1995 roku ukazał się XVI tom „Materiałów i Sprawozdań Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, pierwszy, którego redaktorem był Sylwester Czopek, wówczas doktor archeologii, pracownik Muzeum Okręgowego w Rzeszowie. Czasopismo opublikowano w zmienionej szacie graficznej, by zaznaczyć pewną korektę, którą było wprowadzenie ciągłej numeracji tomów.

Profesor Sylwester Czopek podczas badań archeologicznych w Chotyńcu. Fot. Tomasz Tokarczyk
Professor Sylwester Czopek during archaeological research in Chotyńiec. Photo by Tomasz Tokarczyk

Dziś ukazuje się numer XLIV, którego redaktorem jest Tomasz Bochnak. Blisko trzy dekady to niedużo, gdy myślimy o pradziejach, ale niemało dla człowieka. Bardzo wiele zmieniło się też w rzeszowskim ośrodku archeologicznym, by wspomnieć choćby powstanie Instytutu Archeologii (początkowo w ramach Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a następnie Uniwersytetu Rzeszowskiego), utworzenie Fundacji Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego i ogromny przyrost naszej wiedzy na temat archeologii południowo-wschodniej Polski związany z wielkimi inwestycjami, na czele z budową autostrady A4.

To również znaczący okres w historii naszego czasopisma. Od początku jest ono związane z Muzeum Okręgowym w Rzeszowie, ale współwydawcami były też inne placówki muzealne i konserwatorskie z południowo-wschodniej Polski. Od 2014 roku (tom XXXV) „Materiały i Sprawozdania...” wydawane są przez trzy rzeszowskie instytucje – Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego i Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Publikowane są zarówno prace źródłowe i źródłoznawcze, jak też studia problemowe i przeglądowe. Istotna ich część dotyczy południowo-wschodniej Polski, ale niemniej ważne są prace poświęcone terenom Słowacji i Ukrainy. To otwarcie na tematykę wschodnią nabiera szczególnego znaczenia w ostatnich latach, w obliczu pełnoskalowej agresji Rosji na naszego sąsiada. Spotykane są też artykuły poświęcone bardziej odległym terenom. Nie zamykamy się też na problematykę popularyzacji i promocji archeologii czy też na zagadnienia związane z muzealnictwem i działalnością konserwatorską. Zamierzamy kontynuować tę linię, by pozostać czasopismem, w którym Czytelnik znajdzie pełen przekrój problematyki archeologicznej. Pismo jest indeksowane w Index Copernicus i ERIH PLUS. Przed nami kolejne wyzwania, m.in. przyjęcie internetowego systemu składania i recenzowania tekstów oraz wprowadzenie procedur regulujących stosowanie tzw. sztucznej inteligencji.

Pragniemy podziękować prof. dr. hab. Sylwestrowi Czopkowi – obecnie JM Rektorowi Uniwersytetu Rzeszowskiego – za lata poświęcone „Materiałom i Sprawozdaniom...”, za opiekę, za liczne cenne publikacje, które ukazały się na łamach naszego pisma, wreszcie za nieustępliwą walkę z absurdami prawnymi i organizacyjnymi, jakie mają miejsce w ostatnich latach. Ten tom dedykujemy właśnie Jemu, z okazji 65. rocznicy urodzin i życzymy dalszych sukcesów.

Joanna Adamik-Proksa*, Mirosław Mazurek**, Aleksandra Sznajdrowska-Pondel***

Osada ludności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Lutoryżu, stan. 9 nad środkowym Wisłokiem

The settlement of the population of the Trzciniec culture in Lutoryż, site 9, on the middle Wislok River

The aim of the article is to present and analyse the sources of the Trzciniec culture coming from the site 9 in Lutoryż, which were obtained during archaeological excavations conducted in 2022 by ABP THOR sp. z o.o., and the Archaeological Workshop of Mirosław Mazurek. The site is part of a larger settlement cluster of the Trzciniec culture in the Rzeszów area, which has been known in the literature since 2003. The information and archaeological sources gathered in the course of the research complement and specify the knowledge about the settlement of the Trzciniec culture in this area. From the perspective of chronology and the diversity of sources, it is worth noting that considering the materials discovered at the site, they include both ceramic sources with „post-classical” stylistics as well as older materials representing the classical phase.

KEY WORDS: Bronze Age, Trzciniec culture, classical phase, younger phase, settlement archaeology

Submission: 27.02.2024; Acceptance: 12.03.2024

1. WSTĘP – INFORMACJE O LOKALIZACJI STANOWISKA I HISTORII JEGO BADAŃ

Będąc przedmiotem niniejszego opracowania¹ osada kultury trzcinieckiej (dalej KT) w miejscowości Lutoryż (gm. Boguchwała, pow. rzeszowski) znajduje się na obszarze zewidencjonowanym jako stanowisku nr 9. Położona jest ona w obrębie podłużnego wyniesienia terenu o przebiegu E-W i współrzędnych N 49°58'10.78"; E 21°53'52.08" (ryc. 1). W ujęciu regionalizacji fizyczno-geograficznej autorstwa Jerzego Kondrackiego (2002) rejon ów należy do Pogórza Rzeszowskiego, natomiast według najnowszego podziału mezoregionów Polski (Solon et al. 2018) stanowi część Pogórza Strzyżowskiego.

Historię odkryć archeologicznych na stanowisku (AZP 104-75/51) zapoczątkowały badania powierzchniowe poprzedzające planowaną budowę trasy S-19. Zostały one przeprowadzone w 2016 roku przez Adama Nowaka na zlecenie Fundacji Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. W trakcie tej prospekcji odkryty został fragment odłupka lub wióra datowany na epokę kamienia². Kolejny etap to badania ratownicze

przeprowadzone w terminie od 27.01.2022 do 5.10.2022 roku na zlecenie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Realizował je zespół archeologów firmy ABP THOR sp. z o.o. oraz Pracowni Archeologicznej Mirosław Mazurek, którym początkowo formalnie kierował Daniel Żychliński, a w późniejszym okresie Ewa Kędzierska, natomiast koordynatorami prac terenowych byli Konrad Drewniak oraz Mirosław Mazurek. W badaniach na stanowisku uczestniczyli również Damian Pawłowski oraz Daniel Pluciński (Adamik-Proksa et al. 2023, 6–8).

Do badań ratowniczych preliniowano teren o powierzchni 94,2 ara, który później poszerzono do 293,07 ara³. W obrębie odsłoniętej przestrzeni zarejestrowano 644 obiekty archeologiczne (głównie osadowe)⁴, w tym łączone ze starszymi okresami pradziejów (100 obiektów – kultura malicka, kultura

¹ Artykuł stanowi poszerzoną wersję opracowania materiałów KT ze stanowiska Lutoryż 9 (Adamik-Proksa et al. 2023).

² Teczka obszaru AZP 104-75/51 przechowywana w archiwum MOR.

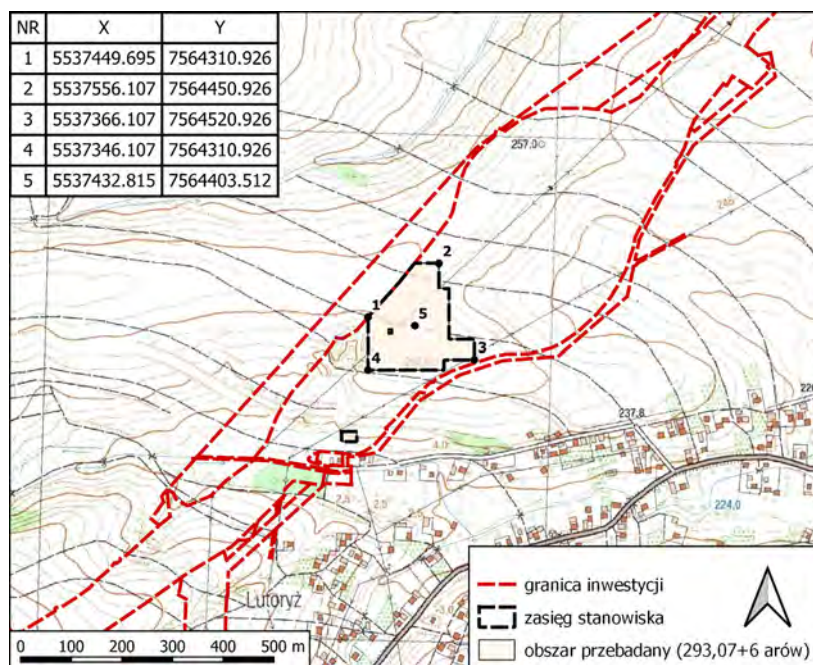
³ Już po zakończeniu prac wykopaliskowych na stanowisku, w trakcie nadzoru nad inwestycją, na południe od granicy przebadanej części stanowiska nr 9 uchwycono skupisko kilkunastu obiektów kultury malickiej, które zadokumentowano jako stanowisko Lutoryż 9A.

⁴ Liczba ta obejmuje jamy zarejestrowane w obrębie stanowisk Lutoryż 9 i 9A.

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Moniuszki 10; 35-015 Rzeszów; e-mail: j.adamik86@gmail.com; ORCID: 0000-0002-0661-2046

** Pracownia Archeologiczna Mirosław Mazurek, ul. Kresowa 31A; 35-101 Rzeszów; e-mail: pracownia.mazurek@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4366-1701

*** Pracownia Archeologiczna Aleksandra Sznajdrowska-Pondel, ul. Jazowa 25/12A, 35-326 Rzeszów; email: a.sznajdrowska@gmail.com; ORCID: 0009-0009-8261-9088

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska na podkładzie mapy topograficznej (źródło mapy: GUGiK). Opr. A. Sznajdrowska-Pondel
 Fig. 1. Location of the site on the topographic map (source of the map: GUGiK). Prepared by A. Sznajdrowska-Pondel

mierzanowicka, kultura trzciniecka) i średniowieczem (trzy obiekty) oraz 54 jamy nowożytnie i 487 struktur o nieustalonej przynależności kulturowo-chronologicznej. Ponadto zebrano zbiór 2072 zabytków ruchomych, głównie ceramiki (1990 fragmentów), a także niewielką liczbę artefaktów krzemiennych i kamiennych (69) oraz 13 fragmentów brązowej zausznicy

(*ibidem*, 6-7). Na tle tych materiałów źródła łączone z KT stanowią niezbyt dużą serię (24 obiekty, 299 fragmentów ceramiki – *ibidem*, tabela 1), która jednak w istotny sposób uzupełnia i konkretyzuje informacje na temat osadnictwa tej jednostki w okolicach Rzeszowa.

2. ANALIZA ŹRÓDEŁ

2.1. ŹRÓDŁA NIERUCHOME

Na stanowisku nr 9 w Lutoryżu uchwycono pozostałości co najmniej 24 obiektów ziemnych KT. Podstawą kwalifikacji kulturowej tych jam była ceramika pochodząca z ich wypełnisk. Omawiane obiekty zapewne nie tworzyły jednolitej pod względem formalnym i funkcjonalnym grupy. Różnią się one między sobą kształtem i wymiarami, co pozwala wśród nich wyróżnić kilka odrębnych typów.

Pierwszą grupę reprezentują **owalne lub nieregularne w zarysie poziomym struktury o nieckowatych profilach (lub zbliżonych do nieckowatych)** – obiekty nr 32 (tabl. I:1), 186 (tabl. II:7), 214 (tabl. III:3), 454 (tabl. V:5) i 573 (tabl. V:7). Są to jamy większych rozmiarów, niezbyt głębokie; ich średnica w części stropowej zawiera się w przedziale od 174 (obiekt 214) do 335 cm (obiekt 573), a miąższość oscyluje w granicach od 12 (obiekt 454) do 72 cm (obiekt 32). Wszystkie posiadają jednowarstwowe wypełniska. Ich interpretacja jest niejednoznaczna. Możliwe, że część z nich, zwłaszcza struktury bardzo płytkie (np. obiekty nr 454, 573), stanowi przegłębienie warstwy. Warto jednak odnotować, że w literaturze struktury podobne do niektórych z zaliczonych tu jam kwalifikuje się dość często do grupy obiektów gospodarczych o bliżej niesprecyzowanej funkcji (por. Czopek 2014, 24; Czopek et al. 2014, 75; Górski 2014, 56). Ze względu na kształt profilu, niewielką miąższość oraz małą ilość znajdujących w nich fragmentów ceramiki nie można ich jednak traktować jako jam przechowalniczych w typie spichlerzy i piwniczek (por. uwagi Kadrow 1991, 22n;

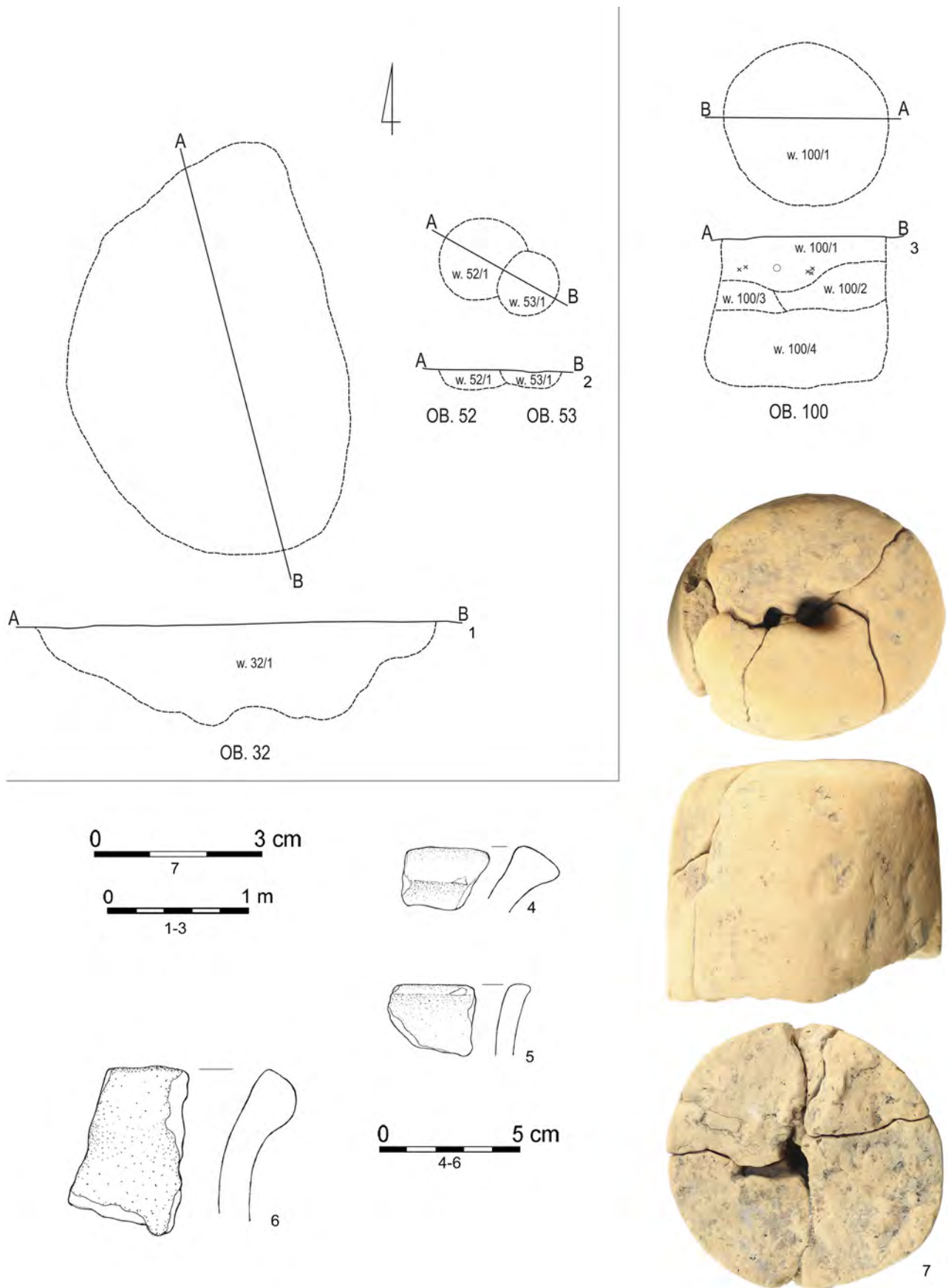
Makarowicz 2013, 159). Możliwe, że niektóre z nich pierwotnie były śmietnikami albo pełniły inne pomocnicze role (por. Makarowicz 2010, 128). Na kilku osadach trzcinieckiego kręgu kulturowego (dalej TKK) zaobserwowano, że obiekty o podobnej morfologii zajmowały określoną strefę, tj. występowały na zewnątrz części mieszkalnej – domu lub większego zgrupowania zagród (Makarowicz 2000, ryc. 5; Czopek 2014, 31, 34, ryc. 32; por. też uwagi Makarowicz 2010, 128).

Wśród zewidencjonowanych, jako należących do KT obiektów, znajdują się też takie, którym można przypisać funkcje **jam zasobowych** – obiekty nr 100 (tabl. I:3), 101 (tabl. II:1), 300 (tabl. III:5), 319 (tabl. IV:1), 418 (tabl. IV:3). Struktury te są okrągłe w zarysie poziomym, w profilach natomiast mają kształt prostokątny (ryc. 2). Cechą bardzo charakterystyczną jest również wypłaszczone dno. Generalnie są to obiekty bardzo podobne, o niemal identycznych parametrach wielkościowych. Ich średnice w rzucie poziomym oscylują w granicach od 100 (obiekt 319) do 145 cm (obiekt 418), a ich głębokość zazwyczaj nie przekracza 1 m (średnia głębokość takich jam – 82 cm). W literaturze przedmiotu zwraca się również uwagę na objętość takich struktur (por. uwagi Czopek 2014, 24–25). Z reguły są one pojemniejsze niż inne kategorie obiektów – około 1 m³ (por. Czopek 2014, 31, tabela 1; Czopek et al. 2014, 73, 75, tabela 13). Z podobną sytuacją mamy do czynienia na omawianej osadzie (średnia objętość jam = 0,94 m³ – patrz tabela 1). Cechą charakterystyczną jest również stratyfikowane wypełnisko, które jednak nie jest regułą, bowiem u dużej części takich jam ma ono jednolitą barwę i konsystencję.

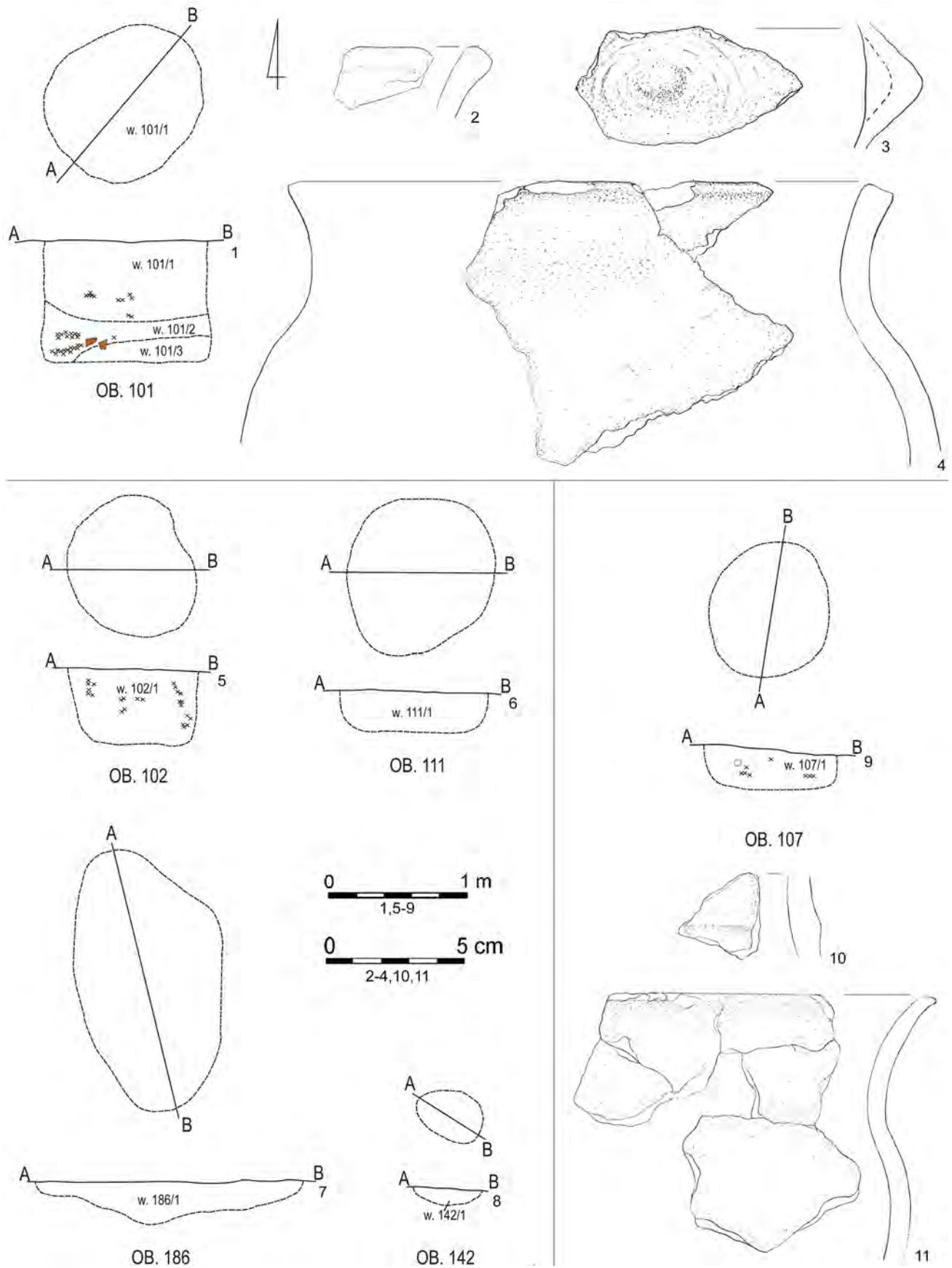
Ryc. 2. Lutoryż, stan. 9. Rzuty poziome i profile jam zasobowych KT (1–5) oraz mniejszych jam o podobnych cechach (6–8). Fot. Konrad Drewniak

Fig. 2. Lutoryż, site 9. Plans and cross sections of Trzciniec culture storage pits (1–5) and of smaller pits with similar characteristics (6–8). Photo Konrad Drewniak

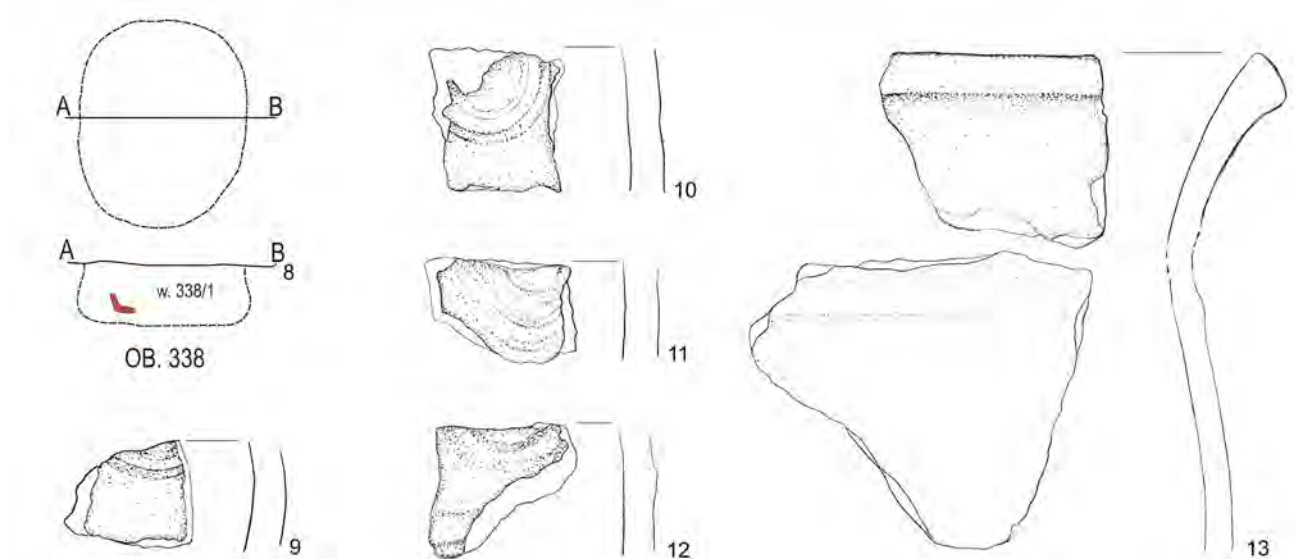
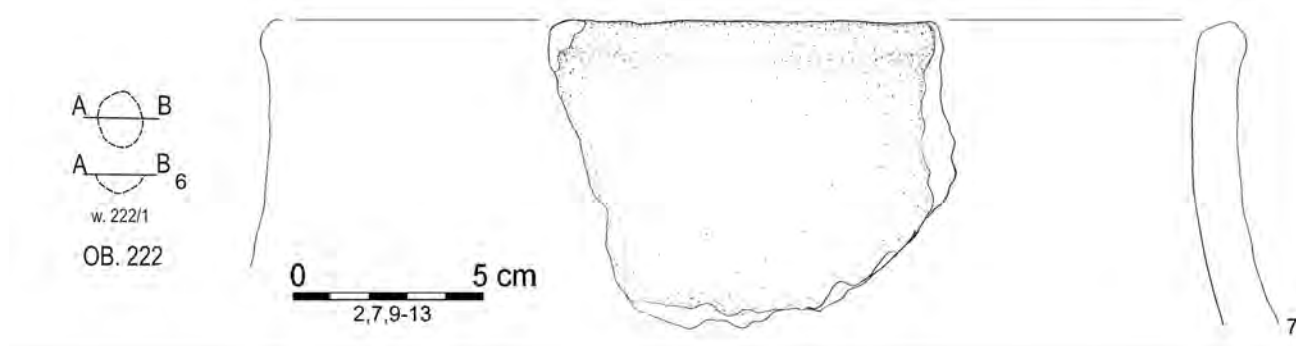
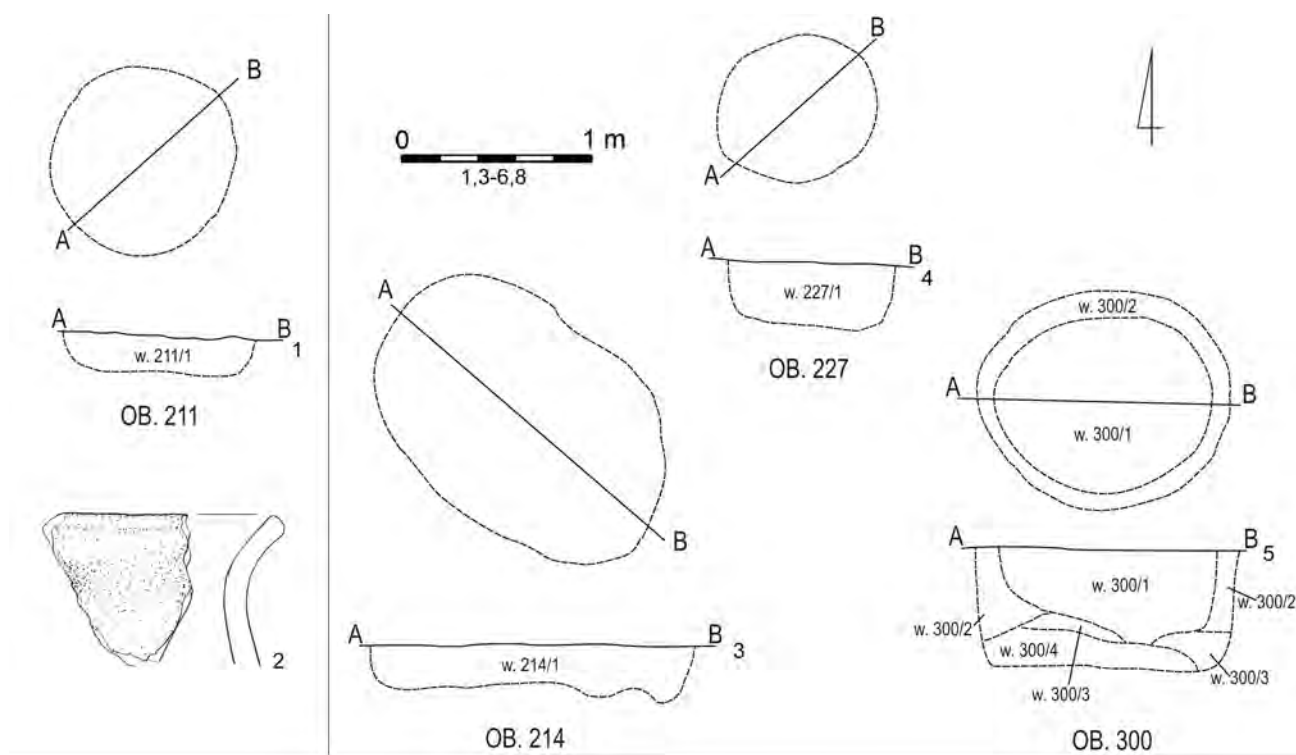
Tabl. I. Lutoryż, stan. 9. Obiekty (1-3) i zabytki ruchome KT (4-6 - ceramika naczyniowa, 7 - ciężarek tkacki). Fot. P. Worek, rys.: Z. Opiełowska-Nowak, D. Pawłowski

Tabl. I. Lutoryż, site 9. Features (1-3) and movable Trzciniec culture artefacts (4-6 - pottery, 7 - weaving weight). Photo P. Worek, drawing: Z. Opiełowska-Nowak, D. Pawłowski

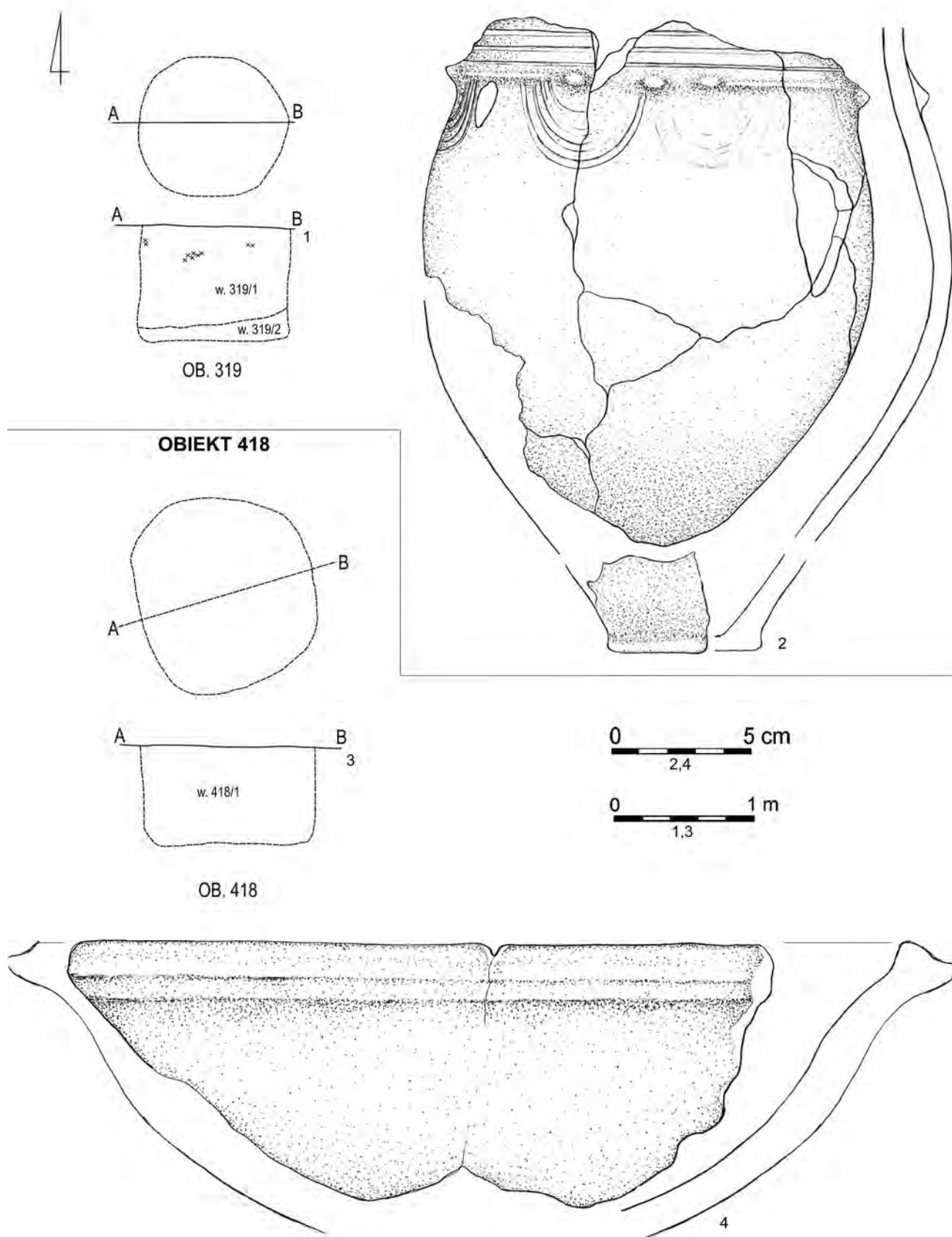

Tabl. II. Lutoryż, stan. 9. Obiekty (1, 5-9) i ceramika KT (2-4, 10, 11). Rys.: Z. Opielowska-Nowak, D. Pawłowski

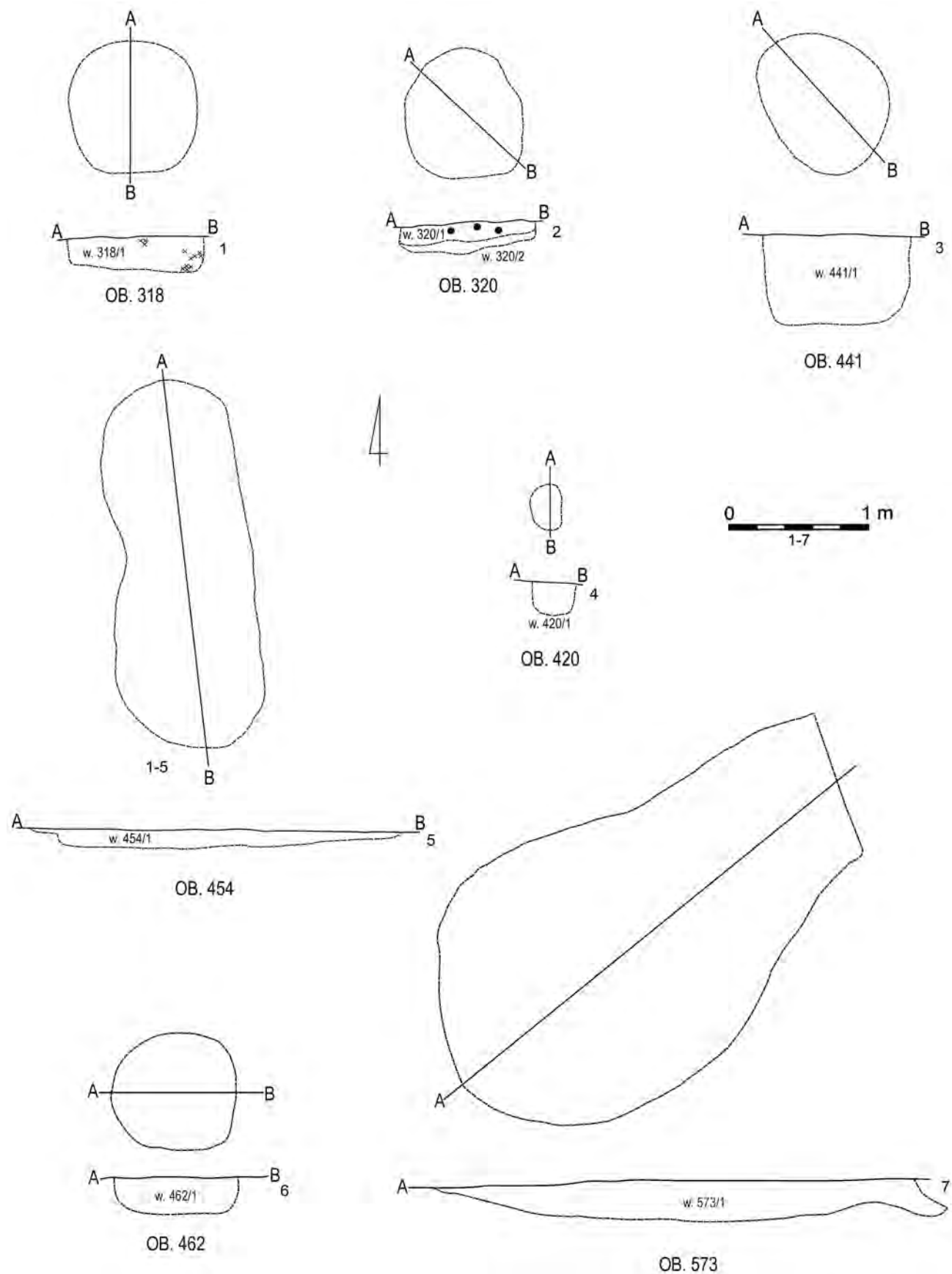
Tabl. II. Lutoryż, site 9. Features (1, 5-9) and Trzciniec pottery (2-4, 10, 11). Drawing: Z. Opielowska-Nowak, D. Pawłowski

Tabl. III. Lutoryż, stan. 9. Obiekty (1, 3-6, 8) i ceramika KT (2, 7, 9-13). Rys.: Z. Opielowska-Nowak, D. Pawłowski
 Tabl. III. Lutoryż, site 9. Features (1, 3-6, 8) and Trzcinec pottery (2, 7, 9-13). Drawing: Z. Opielowska-Nowak, D. Pawłowski

Tabl. IV. Lutoryż, stan. 9. Obiekty (1, 3) i ceramika KT (2, 4). Rys.: D. Pawłowski, A. Worek
 Tabl. IV. Lutoryż, site 9. Features (1, 3) and Trzcinec pottery (2, 4). Drawing: D. Pawłowski, A. Worek

Tabl. V. Lutoryż, stan. 9. Obiekty KT (1-7). Rys. D. Pawłowski
 Tabl. V. Lutoryż, site 9. Features of the Trzciniac culture (1-7). Drawing D. Pawłowski

Tabela 1. Lutoryż, stan. 9. Charakterystyka morfometryczna wybranych jam gospodarczych KT
Table 1. Lutoryż, site 9. Morphometric characteristics of selected household pits of TC

Nr obiektu	Zarys poziomy			Profil		Objętość w m ³
	Kształt	Wymiary w cm		Kształt	Głębokość w cm	
		Średnica stropu	Średnica spągu			
100	kolisty	122×112	128	prostokątny	108	1,26
101	owalny	120×104	120	prostokątny	88	1,0
102	owalny	104×86	84	prostokątny	56	0,3
107	owalny	98×86	95	prostokątny	32	0,22
111	owalny	114×108	106	prostokątny	38	0,33
211	kolisty	102×98	95	wannowaty	20	0,14
227	owalny	88×80	84	wannowaty	44	0,24
300	owalny	134×116	120	prostokątny	62	0,70
318	kolisty	99×86	95	prostokątny	26	0,18
319	kolisty	100×100	102	prostokątny	82	0,67
320	owalny	92×87	100	nieckowaty	22	0,17
338	owalny	109×101	103	czworokątny	32	0,26
418	kolisty	145×144	142	prostokątny	70	1,11
441	owalny	101×89	85	prostokątny	64	0,36
462	owalny	99×82	90	prostokątny?	26	0,16

Prezentowane obiekty zapewne stanowią pozostałości zagród (Kadrow 1991, 73n; Górski 1994a, 92; Makarowicz 2010, 127). Z dużym prawdopodobieństwem można je traktować jako jamy magazynowe – piwniczki, które były „...przeznaczone do pełnienia funkcji trwałych pojemników” (Kadrow 1991, 36). Na obszarze TKK są one często spotykane, głównie w środowiskach lessowych (Górski 1994a, tabela I; Bagińska et al. 2003, 65; Czopek 2014, 24–25; Czopek et al. 2014, ryc. 23, 25). Warto jednak dodać, że ostatnie badania terenowe potwierdzają ich obecność również w krajobrazie niżowym i paraniżowym (Taras 1995, 40n.; Górski et al. 2004, 200; Makarowicz 2010, 127; 2013, 183, ryc. 3.10; 3.11; Adamik-Proksa 2019, 40, 47–48, tabl. X; XI; XIII; XIV).

Do omówionej wyżej grupy jam nawiązują również inne obiekty na stanowisku – jamy nr 102 (tabl. II:5), 107 (tabl. II:9), 111 (tabl. II:6), 211 (tabl. III:1), 227 (tabl. III:4), 318 (tabl. V:1), 320 (tabl. V:2), 338 (tabl. III:8), 441 (tabl. V:3), 462 (tabl. V:6). Są to struktury o podobnej, regularnej formie i zbliżonym kształcie profilu (prostokątny lub wannowaty). W stosunku do klasycznych jam zasobowych są one jednak mniejsze (objętość w przedziale 0,14 do 0,36 m³ – patrz tabela 1)⁵. Podobne jamy znane są np. z osady KT na stanowisku nr 117 w Rzeszowie, gdzie nie wyklucza się ich zasobowego przeznaczenia (Czopek et al. 2014, 75).

Wśród reliktyw osadnictwa KT zarejestrowano również dwa **dołki postłupowe** – obiekty nr 222 (tabl. III:6) i 420 (tabl. V:4). Są one jedynymi tego typu strukturami, w obrębie których stwierdzono obecność ceramiki trzcinieckiej. Warto jednak zaznaczyć, że w bezpośrednim sąsiedztwie jamy nr 222 znajdują się inne podobne dołki. Ze względu na brak treści kultu-

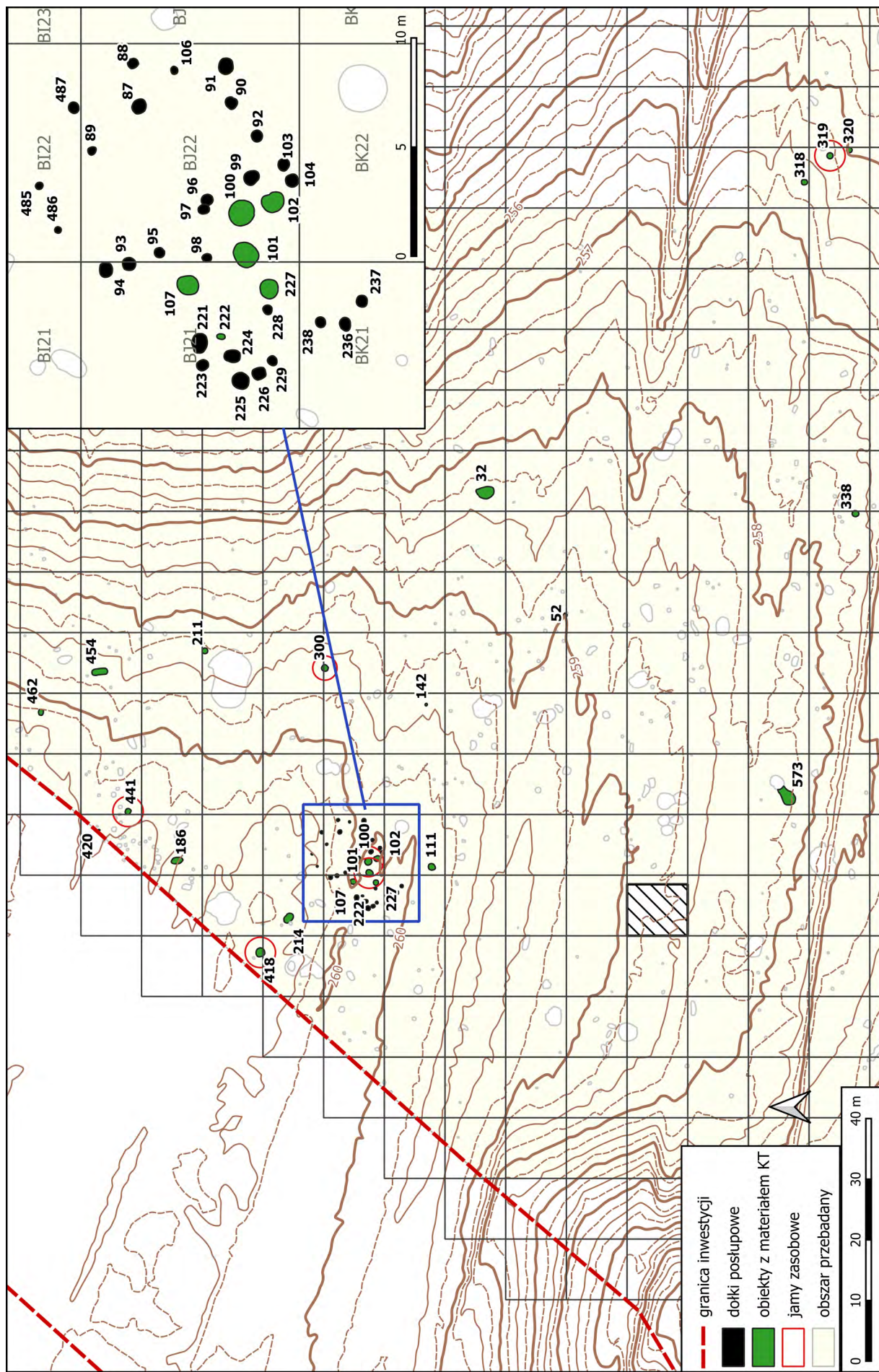
rowej nie można potwierdzić ich związku z KT. Uwagę zwraca jednak ich nieprzypadkowy układ (ryc. 3). Rzeczone obiekty wraz z jamą słupową 222 układają się na kształt kilkuizbowej struktury o kształcie przyziemia zbliżonym do nieregularnego prostokąta lub trapezu. We wnętrzu tego układu (jakby w jego centrum) znajdują się co najmniej dwie duże jamy zasobowe (obiekty nr 100 i 101) i trzy mniejsze obiekty gospodarcze KT (w przypadku których, nie można wykluczyć funkcji przechowalniczej – obiekty nr 107, 102 i 227). Budowle o konstrukcji słupowej znane są z osad KT (Taras 2004, 212; Makarowicz 2010, 120n.), w tym usytuowanych na terenie południowo-wschodniej Polski (np. z osady w Rzeszowie-Baranówce, stan. 88 – Blajer 1987, 189; Adamik-Proksa 2019, ryc. 3.4:B). Może to przemawiać za przypisaniem pozostałych dołków postłupowych kulturze trzcinieckiej. Z drugiej jednak strony, nie można wykluczyć wtórnego złoża ceramiki znalezionej w obiekcie 222.

2.2. ŹRÓDŁA RUCHOME – CERAMIKA

2.2.1. Technologia

Podczas badań na stanowisku nr 9 w Lutoryżu pozyskano niewielki zbiór zbytków ceramicznych KT, liczący zaledwie 299 fragmentów. Analizie technologicznej poddano wszystkie materiały, z wyjątkiem ułamków bardzo drobnych (poniżej 1 cm wielkości). Ich opis został zaprezentowany w formie tabelarycznej (tabela 2). Wykorzystany schemat klasyfikacji jest oparty na propozycji Haliny Taras, wypracowanej dla stanowiska nr 1 w Dubecznie (2019). Metoda ta korzysta ze standardów postępowania badawczego poznańskiej szkoły źródłoznawczej

⁵ Częściowo jest to odbiciem gorszego stanu zachowania.

Ryc. 3. Lutoryż, stan. 9. Plan stanowiska z namiesionymi obiektami (źródło podkladu mapy: GUGiK). Opr. A. Sznajdrowska-Pondel
 Fig. 3. Lutoryż, site 9. Plan view of the site with marked features (source of the base map: GUGiK). Prepared by A. Sznajdrowska-Pondel

Tabela 2. Lutoryż, stan. 9. Charakterystyka technologiczna ceramiki KT
Table 2. Lutoryż, site 9. Technological characteristics of Trzcinniec pottery

Nr obiektu	Nr inwentarza	Nr ara	Głębokość	Faktura powierzchni			Barwa powierzchni				Barwa domieszki (tucznia)			Granulometria			Ilość domieszki			Barwa przetłamu			Struktura przetłamu			Grubość ścianek	Typ naczyń (wg Górski 2007)	Typ ornamentu (wg Górski 2007)	Nr tablicy	Liczba fragmentów
				równa i gładka	nierówna	ze spękaniem	zniszczona	brunatna/szarobrunatna	zewn. brunatna, wewn. czarna	zewn. czarna, wewn. brunatna	czarna	biały	różowy	szary/czarny	wielobarwny	drobna	średnia	gruba	mała	średnia	duża	1-barwny	2-barwny	3-barwny	jednolita					
32	43	BL28	B-D				X	X					X					X				X						1		
							X	X					X					X				X						1		
52	38	BN26	B	X				X					X					X				X					1			
100	15	BJ22	D-F	X				X					X					X				X					1			
				X				X					X					X				X					1			
							X						X					X				X					5			
100	50	BJ22	B-D		X			X					X					X				X					1			
							X	X					X					X				X					2			
100	44	BJ22	J	X				X					X					X				X					2			
				X									X					X				X					1			
				X									X					X				X					1			
100	53	BJ22	F-J	X				X					X					X				X					1			
100	8	BJ22	B-D		X								X					X				X					3			
				X				X					X					X				X					1			
				X				X					X					X				X					1			
				X				X					X					X				X					1			
101	7	BJ22	B-D	X				X					X					X				X					2			
101	9	BJ22	D-F	X				X					X					X				X					1			
								X					X					X				X					1			
				X				X					X					X				X					1			
				X				X					X					X				X					1			

Nr obiektu	Nr inwentarza	Nr ara	Głębokość	Faktura powierzchni			Barwa powierzchni				Barwa domieszki (tłucznia)				Granulometria			Ilość domieszki			Barwa przełamu			Struktura przełamu		Grubość ścianek	Typ naczyńia (wg Górski 2007)	Typ ornamentu (wg Górski 2007)	Nr tablicy	Liczba fragmentów
				równa i gładka	nierówna ze spękaniem	zniszczona	brunatna/szaronatna	zewn. brunatna, zewn. czarna	zewn. czarna, wew. brunatna	czarna	biały	różowy	szary/czarny	wielobarwny	drobna	średnia	gruba	mala	średnia	duża	1-barwny	2-barwny	3-barwny	jednolita	warstwowana					
107	12	BJ21	B-D	X				X					X				X			X			X				G123	II:11	9	
						X	X						X								X									1
				X																										1
				X										X																1
				X																										1
				X																										2
				X																										1
					X																									1
				X																										1
				X																										1
				X																										1
				X																										2
				X																										1
				X																										1
				X																										1
				X																										1
107	6	BJ22	B-D	X																										2
				X																										6
				X																										6
				X																										2
				X																										1
				X																										1
				X																										2
111	4	BK22	D	X																										1
				X																										1
111	3	BK22	B-D	X																										1
				X																										1
142	36	BK24	B																											1
186	57	BG22	B	X																										1
				X																										1

ciąg dalszy tabeli 2 / Continued Table 2

Nr obiektu	Nr inwentarza	Nr ara	Głębokość	Faktura powierzchni			Barwa powierzchni				Barwa domieszki (tłucznia)				Granulometria			Ilość domieszki			Barwa przełamu			Struktura przełamu			Grubość ścianek	Typ naczyńia (wg Górski 2007)	Typ ornamentu (wg Górski 2007)	Nr tablicy	Liczba fragmentów
				równa i gładka	nierówna	ze spękaniem	zniszczona	brunatna/szarobrunatna	zewn. brunatna, zewn. czarna	zewn. czarna, wew. brunatna	czarna	biały	różowy	szary/czarny	wielobarwny	drobna	średnia	gruba	mala	średnia	duża	1-barwny	2-barwny	3-barwny	jednolita	warstwowkowana					
211	59	BH25	B	X				X					X							X					4			1			
214	61	BJ21	B	X				X					X							X					6		III:2	1			
222	65	BJ21	B				X						X							X					12			1			
227	64	BJ21	D				X						X							X					15		III:7	1			
300	89	BJ25	D-F				X						X							X					7			1			
318	95	BR33	B-D	X				X					X							X					7			1			
318	98	BR33	B-D	X				X					X							X					10			1			
				X				X					X							X					9		I	1			
				X				X					X							X					5			1			
				X				X					X							X					5			2			
				X				X					X							X					7			1			
				X				X					X							X					7			1			
				X				X					X							X					8			1			
				X				X					X							X					6			1			
319	105	BS33	H	X				X					X							X					6			2			
319	96	BS33	B-D				X						X							X					10			1			
319	101	BS33	F-H	X				X					X							X					9			1			
338	103	BS27	B-D				X						X							X					7		I	10			
							X						X							X					8			3			
				X				X					X							X					8		XV	III:10	2		
				X				X					X							X					9		XV	III:11	1		

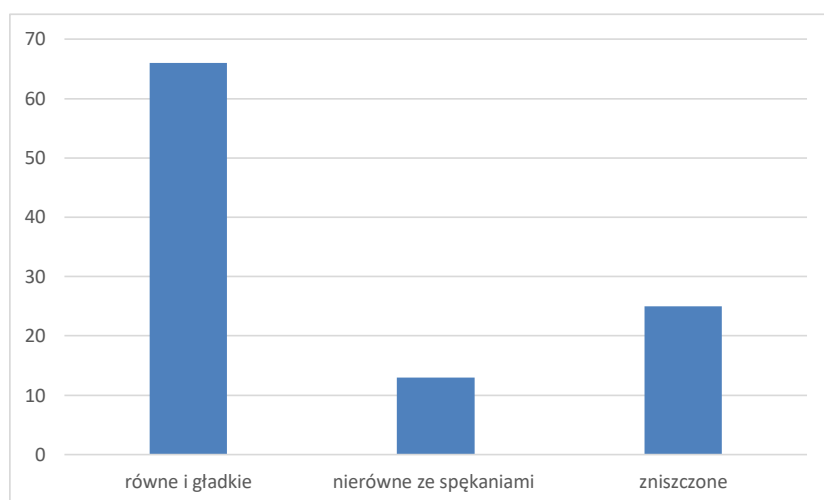
Nr obiektu	Nr inwentarza	Nr ara	Głębokość	Faktura powierzchni			Barwa powierzchni				Barwa domieszki (tucznia)				Granulometria			Ilość domieszki			Barwa przetłamu			Struktura przetłamu			Typ naczyńia (wg Górski 2007)	Typ ornamentu (wg Górski 2007)	Nr tablicy	Liczba fragmentów
				równa i gładka	nierówna ze spękaniem	zniszczona	brunatna/szarobrunatna	zewn. brunatna, zewn. czarna	zewn. czarna, wew. brunatna	czarna	biały	różowy	szary/czarny	wielobarwny	drobna	średnia	gruba	mała	średnia	duża	1-barwny	2-barwny	3-barwny	jednolita	warstwowkowana	gruzelkowata				
338	100	BT27	B-D	X			X					X			X		X		X		X					I			41	
					X		X					X														XV			1	
				X			X					X														XV	III:9		1	
				X			X					X														1			2	
				X		X						X																	1	
				X			X					X																	2	
				X		X						X																	1	
338	104	BS27	D	X			X					X														XV			1	
				X			X					X																	1	
				X			X					X														XV	III:12		1	
				X			X					X																	1	
418	152	BH20	B		X		X					X														I	G111		4	
					X		X					X																	4	
					X		X					X															M121		4	
							X					X																	3	
				X			X					X																	1	
418	137	BH20	B		X		X					X																	2	
454	134	BF25	B	X			X					X																	1	
				X			X					X																	1	
				X			X					X																	1	
441	149	BF23	F	X			X					X																	1	
441	135	BF23	F	X			X					X																	2	
420	131	BF20	B	X			X					X																	2	
573	157	BR23	B		X		X					X														XV			3	
							X					X																	1	

(Czerniak, Koško 1980, 254n; Czebreszuk 1996, 12–29; Makarowicz 1998, 78–87) oraz schematów wypracowanych przez archeologów krakowskich (Kadrow 1991; Górski 1994a; 2014). Ze względu na specyfikę materiałów z Lutoryża, stan. 9 wprowadzono w niej kilka modyfikacji i uzupełnień oraz wykreślono cechy nie reprezentowane w analizowanym zbiorze. Na przykład, przy klasyfikacji granulometrii domieszki schudzającej bazowano na przedziałach proponowanych przez Jacka Górskiego (2014), a barwę powierzchni określano podobnie jak ma to miejsce w innych opracowaniach materiałów KT z terenu południowo-wschodniej Polski (np. Czopek 2007).

Zgodnie z przyjętymi zasadami klasyfikacji przy ocenie technologicznej zbioru pod uwagę wzięto takie cechy jak: sposób wykończenia powierzchni naczyń, grubość ścianek oraz barwa ich przełamu, rodzaj i grubość domieszki, a także jej ilość. Jako pierwsze ocenie poddane zostały parametry opisujące czynności formowania ścianek naczyń (por. Czerniak, Koško 1980, tabela 1). Jak wynika z przeprowadzonych wyliczeń, przeważająca część skorup KT miała starannie opracowane powierzchnie. W analizowanym zbiorze zdecydowanie dominują naczynia o gładkiej i równej fakturze (66% – ryc. 4). Tylko niewielka część materiałów posiada wyraźne nierówności i spękania (13%), tak typowe dla KT ze względu na rodzaj użytej domieszki (por. Gardawski 1959, 93). Brak naczyń o powierzchniach wypolerowanych.

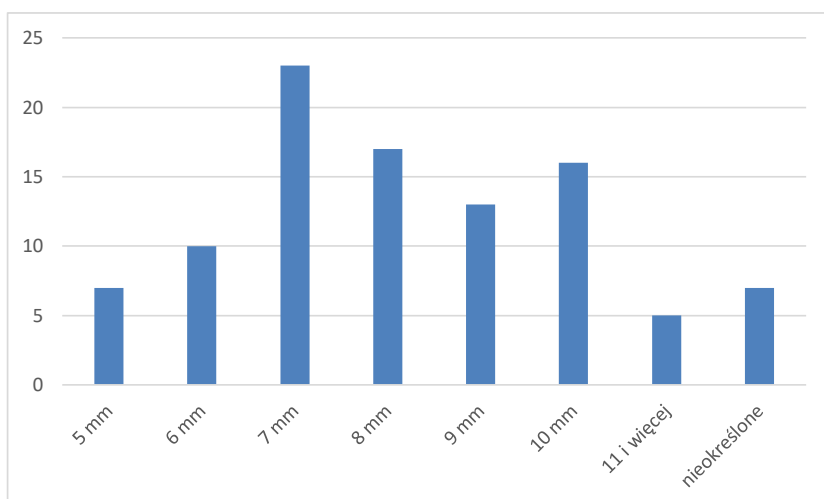
Wyliczenia dotyczącego innego parametru, jakim jest grubość ścianek pokazują, że ludność zamieszkująca analizowaną osadę preferowała ceramikę średniościnną. Udział skorup o grubości mieszczącej się w przedziale 7–9 mm wynosi aż 53% (ryc. 5). Frekwencja dwóch pozostałych klas grubości ścianek to 19% (ceramika cienkościnną) i 28% (ceramika grubościnną).

Bardzo ważną częścią charakterystyki technologicznej jest również opis czynności związanych z przygotowaniem masy ceramicznej, polegający na ilościowej, wielkościowej i jakościowej ocenie ziaren domieszki (Czerniak, Koško 1980, tabela 1; Kadrow 1991, 39). Szczegółowe wyliczenia w tym zakresie wskazują na standaryzację metod produkcyjnych. Można bowiem stwierdzić, że preferowanym rodzajem domieszki był biały (stwierdzony samodzielnie w 52% analizowanych przypadków i w 28% jako towarzyszący ziarnom różowego granitu – ryc. 6) tłuczeń kamienny o granulometrii ziaren od 1 do 4 mm (domieszka drobna o średnicy ziaren 1–2 mm – 40%, domieszka średnia o średnicy ziaren 2–4 mm – 3%, domieszka o średnicy ziaren 1–4 mm – 43%, domieszka gruba o średnicy ziaren powyżej 4 mm – 2%, domieszka złożona z ziaren drobnych, średnich i grubych – 12%; ryc. 7). Domieszka schudzająca była zwykle dodawana w średniej ilości (średnia ilość domieszki – 65%, mała ilość domieszki – 15%, duża ilość domieszki – 20%; ryc. 8). Podobną jej frekwencję zaobserwowano również na innych stanowiskach (Górski 2018, 126; Taras 2019, 126).

Ryc. 4. Lutoryż, stan. 9. Sposób opracowania powierzchni naczyń KT

Fig. 4. Lutoryż, site 9. Method of processing the surface of the Trzciniac pottery

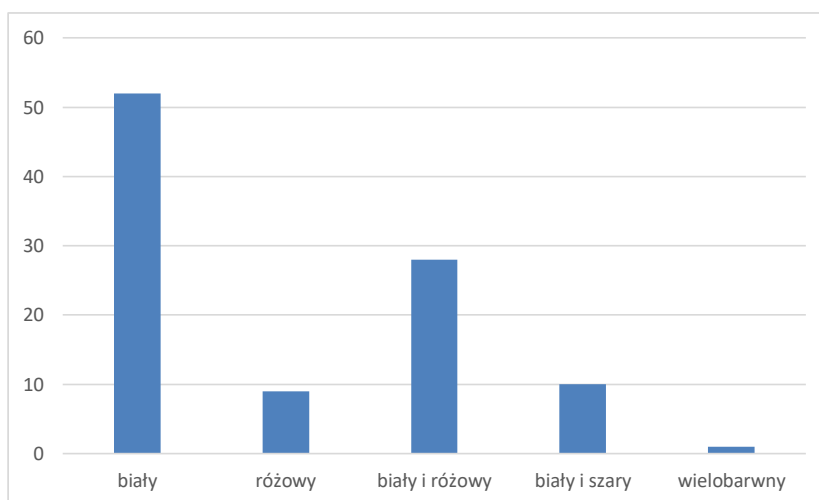

Ryc. 5. Lutoryż, stan. 9. Grubość ścianek ceramiki KT

Fig. 5. Lutoryż, site 9. Thickness of the walls of the Trzciniac pottery

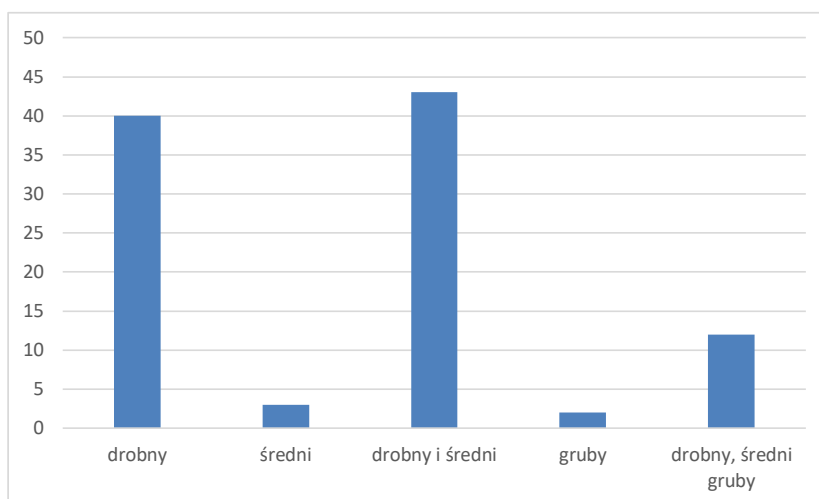
Ryc. 6. Lutoryż, stan. 9. Barwa tłucznia kamiennego, użytego jako domieszka schudzająca w ceramice KT

Fig. 6. Lutoryż, site 9. Colour of the crushed stone used as tempering in the Trzciniec pottery

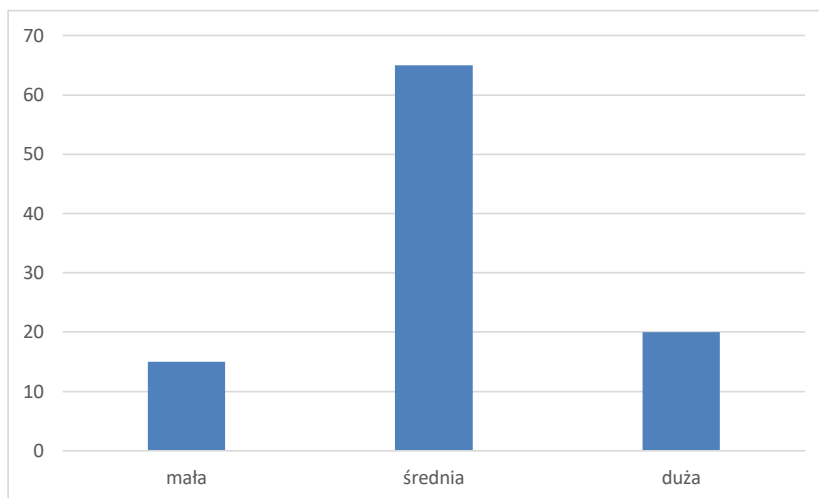
Ryc. 7. Lutoryż, stan. 9. Grubość domieszki schudzającej ceramiki KT

Fig. 7. Lutoryż, site 9. Thickness of tempering in the Trzciniec pottery

Ryc. 8. Lutoryż, stan. 9. Ilość domieszki schudzającej w ceramice KT

Fig. 8. Lutoryż, site 9. Amount of tempering in the Trzciniec pottery

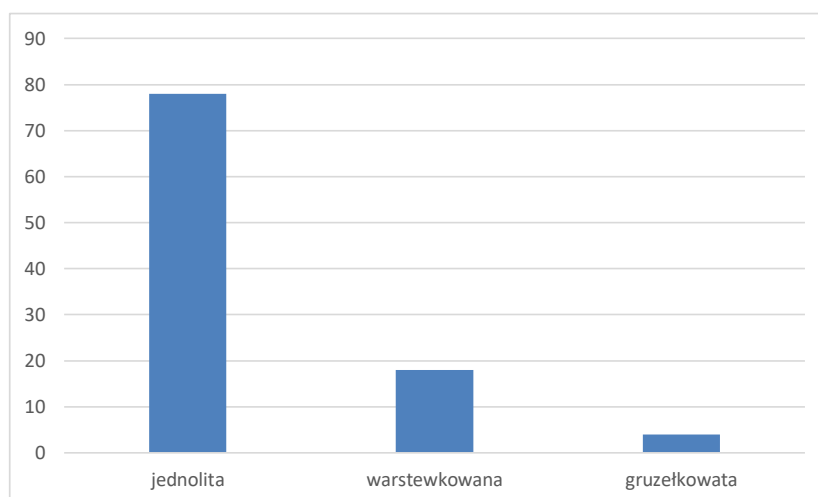
Stopień wymieszania masy ceramicznej (jej jakość) można określić na podstawie charakteru uwarstwienia przełamu (Czerniak, Kośko 1980, tabela 1). Zważywszy na fakt, że większość ułamków posiada zwartą strukturę przełamu, można stwierdzić, że glina wykorzystana do wyrobu naczyń została starannie przygotowana (ryc. 9).

Ostatni etap analizy technologicznej dotyczy charakteru wypału. Podstawą wnioskowania w tym zakresie jest bar-

wa przełamu ścianki naczynia (Czerniak, Kośko 1980, tabela 1). Zgodnie z przyjętymi zasadami klasyfikacji element ten opisywano w ramach następujących kategorii: jednobarwny, dwubarwny, trójbarwny (por. Taras 2019, 126). Wśród analizowanych przypadków zanotowano przewagę przełamów jednobarwnych (58% – ryc. 10). Do dwóch pozostałych kategorii zakwalifikowano zbliżoną liczbę przypadków (przełamy dwubarwne – 24%, trójbarwne – 18%). Jeżeli chodzi natomiast

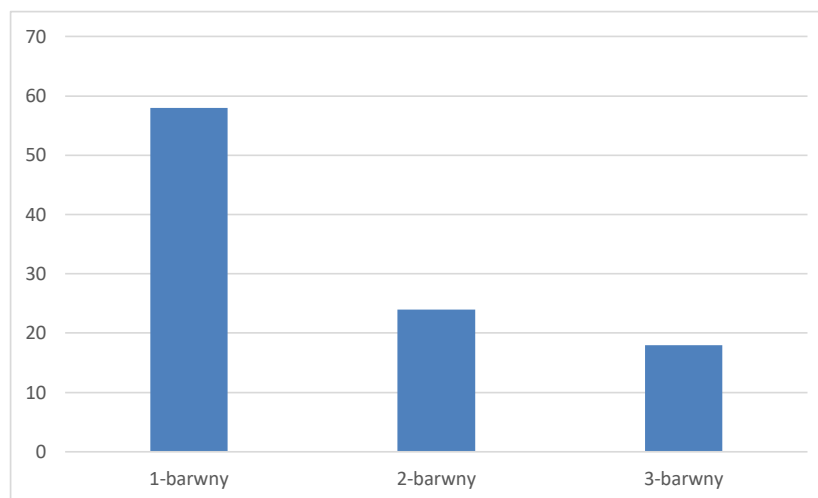
Ryc. 9. Lutoryż, stan. 9. Struktura przełamów naczyń KT

Fig. 9. Lutoryż, site 9. Structure of the fractures in the Trzciniec pottery

Ryc. 10. Lutoryż, stan. 9. Ubarwienie przełamów naczyń KT

Fig. 10. Lutoryż, site 9. Colour of fractures in the Trzciniec pottery

o barwę powierzchni ścianek naczyń, to pod tym względem notujemy bezwzględną dominację ceramiki obustronnie brunatnej (77%). Obecność naczyń o powierzchni zewnętrznej brunatnej i wewnętrznej czarnej, względnie ciemnobrunatnej potwierdzono w 23% analizowanych przypadków.

2.2.2. Makromorfologia

Silne rozdrobnienie materiałów ceramicznych KT z badań na stan. 9 w Lutoryżu znacząco utrudnia ich kwalifikację typologiczną. Wśród odkrytych źródeł znajdują się zaledwie cztery częściowo zrekonstruowane naczynia – trzy garnki i jedna misa. Wypada jednak zwrócić uwagę na sporą liczbę ułamków charakterystycznych, przede wszystkim są to fragmenty brzegów lub większe partie naczyń obejmujące strefę pogranicza brzuśca i szyi, niekiedy z towarzyszącym zdobnictwem (np. listwą plastyczną). Również część z nich – mimo słabego stanu zachowania – może z dużym prawdopodobieństwem zostać zakwalifikowana do określonych kategorii.

Wykaz zidentyfikowanych form otwierają naczynia garnkowe. Ze względu na wieloelementowość dekoracji najbardziej efektownie prezentuje się tu egzemplarz z obiektu 319 (tabl. IV:2). Jest to przykład typowego dla TKK garnka łagodnie profilowanego (typ G111 za Górski 2007, 19) ze zdobnictwem w górnej części (por. Górski, Makarowicz 2020, 498n.). Prezen-

towany okaz posiada nieznacznie wyodrębnione dno i wyraźnie zaokrąglony brzusiec. Cechą charakterystyczną jest również – jak już wspomniano – rozbudowany ornament, na który składają się zwielokrotnione horyzontalne żłobki, pozioma listwa plastyczna i niewielkie, stożkowate guzki (umieszczone na listwie), obwiedzione od dołu trzema festonami lub usytuowane między nimi. Analogie do naczyń o podobnej morfologii i stylistyce można znaleźć w różnych częściach zasięgu TKK. Kilka lepiej zachowanych egzemplarzy z ornamentem poziomych rytów i współśrodkowych łuczków znanych jest z najbliższej okolicy, z Białobrzegów, stan. 2 (Adamik-Proksa 2019, tabl. II:1, V:1), Gorliczyny, stan. 20 (*ibidem*, tabl. XXXVIII:9), Skołoszowa, stan. 7 (*ibidem*, tabl. CXXV:3) i Trzebowniska, stan. 8 (Adamik, Burghardt 2012, tabl. IV:1). W zachodniej Małopolsce zdobione w ten sposób były garnki z Opatowic, stan. 2 (Górski 1994c, ryc. 5:2; 1997, ryc. 9:2) i Jakuszowic, stan. 2 (Górski 1990, tabl. LIV:8), a na terenach położonych na północ od Sanu okazy z kurhanu w Tyszowcach, stan. 25A (Taras 1998b, ryc. 4:1) i osad w miejscowości Koberne (Gardawski 1959, tabl. XLVIII:9) oraz w Słochach Annopolskich (*ibidem*, tabl. LIV:18). Do omawianego naczynia nawiązują też niektóre garnki z cmentarzyska w Guciowie, stan. 6 (Górski 2018, tabl. V:3, VII:1, XII:8). Ze względu na współwystępowanie żłobków z listwą i festonami część z nich stanowi dość precyzyjne odpowiedniki. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim

naczynia z kurhanu I (*ibidem*, tabl. VII:1). Jednak żadne z wymienionych dotąd naczyń nie posiada dodatkowych guzków.

Pierwotna morfologia silnie zdefragmentowanego garnka z obiektu nr 338 (tabl. III:13) była najprawdopodobniej zbliżona do kształtu naczynia z jamy 319. Oba egzemplarze można łączyć z tą samą grupą garnków esowatych, a konkretnie typem G111 wg klasyfikacji Jacka Górskiego (2007, 19). Naczynie z obiektu 338 wyróżnia pogrubiony skośnie ścięty brzeg oraz zdobnictwo plastyczne (I grupa zdobnicza – por. Górski 2007, 19). Formy typu G111 są bardzo rozpowszechnione na terenie całego TKK, ale garnki zdobione wyłącznie listwami plastycznymi występują głównie w jego południowej i zachodniej części (Górski, Makarowicz 2020, 503, ryc. 12). Analogii do garnka z obiektu nr 338 dostarczają przede wszystkim stanowiska położone na lessach zachodniej Małopolski (Górski 1994b, tabl. I:17, II:6–7,12; 1995, tabl. I:19–20,22; 2007, np. tabl. 2:b, 4:a, 4A:b, 8:j-n, 9:a, 13:g, 13B:s,t, 29A:e), w dorzeczu środkowej Warty i na Kujawach (Makarowicz 1998, np. tabl. 20:2–3, 21:1–2, 26:1, 27:1, 35:1–3, 43:1–2) oraz w międzyrzeczu Sanu, Wisły i Wisłoki (Adamik, Burghardt 2012, np. tabl. III:4,10, VI:4,7, VII:5; Adamik-Proksa 2019, np. tabl. VI:10,12, VII:1, XXXIX:1, XLIII:1, LXXX:1, LXXXIV:3,12, LXXXV:1, LXXXVII:1, XC:1, XCI:1,5).

Grupę garnków esowatych (G1 wg Górski 2007) reprezentują również egzemplarze z obiektów nr 101 (tabl. II:4), 107 (tabl. II:11) i 222 (tabl. III:7). Ze względu na zły stan zachowania naczynie z jamy nr 222 nie może zostać bliżej sklasyfikowane wewnątrz wskazanego typu. Dwa pozostałe okazy to formy niezdobione o zaakcentowanej tektonice (podtypu G12). Mimo widocznych między nimi różnic (głównie w zakresie drugorzędnych cech morfologicznych) można je włączyć do tej samej odmiany garnków w klasyfikacji Jacka Górskiego. Mowa tu o typie G123 (Górski 2007, 19), który skupia naczynia posiadające wyraźnie wyodrębnioną lejowato rozchyloną szyję (prostą lub łukowato ukształtowaną) oraz tzw. bark (por. Górski et al. 2011a, 43), z reguły usytuowany powyżej połowy wysokości naczynia. W świetle funkcjonujących obecnie systemów klasyfikacji materiałów ceramicznych TKK podobne formy z wysoko umieszczonym barkiem traktować można jak wyznacznik młodszych odcinków rozwoju tej jednostki. Warto jednak odnotować, że w niektórych częściach zasięgu rzeczonyj wspólnoty (obszar lessów miechowskich i Wyżyny Sandomierskiej) naczynia omawianego typu pojawiają się nieco wcześniej, tj. jeszcze w fazie B epoki brązu (por. uwagi Górski et al. 2011a, 44). Ich wczesną pozycję chronologiczną potwierdzają, m.in., wyniki pomiarów radiowęglowych dla grobu nr 5 w Dacharzowie, stan. 1 (Florek, Taras 2003, tab. 9).

Jak już wspomniano, widoczne różnice między naczyniami z obiektów 101 i 107 nie negują poprawności kwalifikacji typologicznej rzeczonych okazów do tej samej odmiany. Garnki typu G123 to grupa naczyń silnie zróżnicowana wewnętrznie. Do egzemplarza z obiektu 107 można wskazać dość precyzyjną analogię z położonej na Pogórze Rzeszowskim osady trzcinieckiej w Pawłosiowie, stan. 52 (Adamik-Proksa, tabl. LXXIV:3). Duża liczba formalnych odpowiedników pochodzi też ze strefy podkrakowskiej (Górski 2007, tabl. 26:b, 34:a, 36:g, 37:g, 45:b, 88:a), a także z obszaru środkowej Polski (Górski et al. 2011b, tabl. XLVI:161, LXVI:581, LXXX:964) i Lubelszczyzny (Kłosińska, Piotrowski 2005, tabl. II:1,2,4). Jeżeli chodzi natomiast o naczynie z obiektu 101 (tabl. II:4), to wypada

zwrócić uwagę na jeden dość wyrazisty element. Garnek ten posiada nieznacznie pogrubiony brzeg, który zbliża go do innych podobnych okazów znalezionych na osadach KT w południowo-wschodniej Polsce, np. w Dylągówce, stan. 1 (Blajer, Czopek 1996, tabl. VI:13, VIII:11), Białobrzegach, stan. 8, Pawłosiowie, stan. 52 (Adamik-Proksa 2019, tabl. IX:1, X:11, LXIX:1, LXX:2, LXXII:1,4) oraz w obiekcie grobowym z Lipnika (Blajer, Przybyła 2006, ryc. 3:6).

Wykaz zrekonstruowanych form zamyka stosunkowo dobrze zachowany egzemplarz misy profilowanej z łagodnym załomem (tabl. IV:4). Omawiane naczynie ma obustronnie pogrubiony i skośnie ścięty brzeg. Pod względem formalnym najbliższa jest mu misa z jamy 94 w Jakuszowicach, stan. 2 (Górski 1990, tabl. LI:2), reprezentująca małopolskie zespoły typu A2 (por. Górski 2007, 57).

2.2.3. Mikromorfologia

Wśród dystynktywnych części naczyń znajdują się również drobne ułamki brzegów i den. Tych pierwszych jest niewiele, bo tylko 6 egzemplarzy (tabl. I:4–6, II:2, III:2,7). Ogólny zestaw danych do opisu cech mikromorfologicznych jest jednak nieco większy, bowiem obejmuje też naczynia częściowo zrekonstruowane (tabl. II:4,11, III:13, IV:4). Analiza tego zbioru pod kątem zróżnicowania typologicznego prowadzi do kilku spostrzeżeń, choć nie są one istotne ze statystycznego punktu widzenia.

Na podkreślenie zasługuje na pewno fakt współwystępowania w ramach jednego stanowiska brzegów (za Górski 2007) pogrubionych (tabl. I:4,6, III:13, IV:4) i niepogrubionych (tabl. I:5, II:11, III:2,7), względnie pogrubionych nieznacznie (tabl. II:2,4). Z dotychczasowych ustaleń chronologicznych wynika bowiem, że niektóre typy zwieńczeń stanowią dość istotną wskazówkę chronologiczną. Zaobserwowano np., że typowe dla KT zwieńczenia (pogrubione i skośnie ścięte) dominują w fazie klasycznej, a następnie są stopniowo wypierane przez coraz wyższy udział brzegów niepogrubionych (Taras 1998a, 84; Górski 2007, 76; Adamik-Proksa 2019, 119n.). W przypadku analizowanego stanowiska stosunek ten wynosi 4 do 9. Mimo, że wynik ten nie jest miarodajny (ze względu na małą liczebność zbioru) może wskazywać na młodszą metrykę zbioru lub być odbiciem jego wewnętrznego zróżnicowania.

Niezbyt liczna jest również frekwencja den (7 egzemplarzy). Można je sklasyfikować w ramach dwóch wariantów: wyodrębnione i niewyodrębnione (za Górski 2007, 19). Ich frekwencja kształtuje się na podobnym poziomie (dna wyodrębnione – 3, dna niewyodrębnione – 4).

2.2.4. Zdobnictwo

Niewielka część ceramiki pozyskanej podczas badań na stanowisku nr 9 w Lutoryżu była zdobiona (tabl. II:3,10, III:9–13, IV:2). W całym zbiorze zidentyfikowano zaledwie 15 ornamentowanych skorup. Były to przeważnie fragmenty zdobione pasmami poziomych żłobków i łuków (tabl. III:9–12, IV:2) lub listwami plastycznymi (tabl. II:10, III:13). Pierwszy z wymienionych sposobów dekoracji naczyń nawiązuje do konwencji tzw. XV grupy zdobniczej w klasyfikacji Jacka Górskiego (2007, 19). Zgodnie z ustaleniami tego badacza, jak i innych archeologów zajmujących się zagadnieniem zmienności chronologicznej ceramiki KT, naczynia zdobione wątkami tej grupy stylistycznej

pojawiają się głównie w starszych zespołach⁶. Zarejestrowane na analizowanym stanowisku połączenie żłobków i współśrodkowych łuków jest motywem często spotykanym w kontekstach fazy klasycznej na terenie Podkarpacia (Czopek 2007, tabl. VII:5, VIII:8; Adamik, Burghardt 2012, tabl. VI:1, VI:8; Adamik et al. 2016, tabl. III:9; Adamik-Proksa 2019, 143, 146, tabl. II:1, V:1, XXX:10, XXXV:3, XXXVII:5, XXXVIII:9, XLII:12, LIV:3, LXXXVIII:11, LXXXIX:3, XCV:8, CIV:5, CVI:2, CXII:12, CCV:9, CXIX:1, CXXII:5, CXXV:3, CXXVIII:14, CLIV:2) i środkowo-wschodniej Polski (Taras 1995, tabl. I:4,11, IV:10, VI:10, XIV:3, XVII:1; 1998a, 84; 1998b, 43; Górski 2018, tabl. V:3, VI:7,14, VII:1, IX:5, X:13, XII:3-4, XXIII:12,15, XXVIII:2). Wątki takie udokumentowano też w zachodniej Małopolsce (Górski 1990, tabl. VI:12, VIII:4, XIX:4; 2007, tabl. 44:a, 47:d, 63B:p) i na Kujawach (Makarowicz 1998, tabl. 5:12-14, 10:10, 47:6,10). Inną odmianą analizowanej stylistyki są np. kombinacje poziomych żłobków i zdobnictwa plastycznego (listwy) również obecne w analizowanym zbiorze. Motywy tworzone w ten sposób znane są przede wszystkim ze stanowisk usytuowanych w widłach Wisły, Bugu i Sanu (Taras 1995, tabl. V:7,9,16, VI:14, VII:3, VIII:4, IX:6, X:1-2, XII:1, XIX:1, XXIX:2, XLII:7), dorzeczach Sanu i Wisłoka (Adamik-Proksa 2019, tabl. IV:8, LIII:1, LXI:4, LXXIV:1, LXXXIII:3, LXXXIV:2, LXXXVI:1, LXXXVIII:11, XC:3, XCVII:2, CIII:4, CIV:7, CVII:2, 12, CVIII:12, CXIII:8, CXIV:4,7,10, CXVI:3, CXVIII:1, CXXIII:5, CXXV:6) oraz z kompleksu osadniczego TKK w Polesiu, stan. 1 (Górski et al. 2011b, np. tabl. XLVIII:192, LV:339, LXIII:503, LXXII:748, XC:1273, XCII:1312). Wyjątkowo można je również spotkać na obszarze zachodniej Małopolski (Górski 1990, tabl. VI:2, XIV:9, XVII:7) i Kujaw (Makarowicz 1998, tabl. 71:2).

Innym „klasycznym” motywem zdobniczym jest daszkowata listwa plastyczna (I grupa zdobnicza wg Górski 2007, 19), którą zarejestrowano na fragmentach z trzech obiektów (jamy nr 107, 318, 338). Ów element dekoracyjny (występujący jako samodzielny motyw) jest jednym z najpowszechniejszych w ramach całego kręgu. Ogólnie rzecz biorąc, zdobione w ten sposób naczynia można spotkać we wszystkich odłamach terytorialnych TKK, ale pod względem częstotliwości

występowania niewątpliwie wyróżniają się tu skupiska osadnicze w zachodniej Małopolsce (Górski 2007, np. tabl. 8:e-h,j-n, 9:a, 13A:h-j,ł, 13B:s-u,z,v, 14:c,j, 44:e-g, 46:a,d,g-i,k, 46A:m), na Wyżynie Sandomierskiej (Gardawski 1959, tabl. XXVIII:6,8,10, XXIX:1,2), Kujawach i w dorzeczu środkowej Warty (Makarowicz 1998, tabl. 101; 2013, np. ryc. 1.7:1, 2.24:1, 3.20:1; 2016, ryc. 58) oraz w międzyrzeczu Sanu, Wisły i Wiśłoki (Adamik-Proksa 2019, np. tabl. III:8-9, IV:4,9, V:6,10, VI:2,10,12, VII:1,9, XII:5,9, XXII:10, XXVII:11, XXXIV:2,4, XXXVI:5,8, XLII:5-6,11,17-18).

Specyficzną formę ornamentu prezentuje naczynie z obiektem nr 101 (tabl. II:3). Jest to fragment załomu brzuśca z guzem wypchniętym od wnętrza i obwiedzionym dookoła cienkimi żłobkami. Analizowany rodzaj dekoracji nie ma analogii na stanowiskach z najbliższej okolicy, ale przykłady niemal identycznych guzów są znane z kompleksu osadniczego TKK w Polesiu, stan. 1 (Górskie et al. 2011a, tabl. LXVII:600, CIX:1764). W ten sam sposób było też zdobione naczynie o proporcjach wazy znalezione w obiekcie nr 161 na stanowisku 3 a-c Lutomiernicko-Koziówki (Muzolf 2012, 66, 69, ryc. 67:3).

2.3. ŹRÓDŁA RUCHOME – CERAMIKA NIENACZYNIOWA

Poza ceramiką naczyniową z KT można też łączyć fragment masywnego ciężarka tkackiego (tabl. I:7). Zabytek, o którym mowa, pochodzi z wypełniska obiektu nr 100. Jest to przedmiot o walcowatej formie z centralnie usytuowanym otworem, wykonany z gliny wypalanej na kolor brunatny. Jego średnica wynosi 10 cm. Tego typu przedmioty nie należą do szczególnie często spotykanych w TKK (Makarowicz 2010, 194). Ciężarki o formie walcowatej, zbliżone wymiarami do wyżej opisanego zabytku, znane są jedynie z osiedla łączonego z taksonem HT1 w Biskupinie, stan. 2a (Makarowicz 1998, tabl. 98:1, 4). Okazy kształtu walcowatego, ale znacznie mniejsze udokumentowano w Guciowie, stan. 6 (Górski 2018, 131, ryc. 43:2-4) i Strzyżowie (Taras 1995, 75).

3. UWAGI NA TEMAT CHRONOLOGII STANOWISKA

Precyzyjne wydatowanie osady KT na stanowisku nr 9 w Lutoryżu jest niemożliwe z uwagi na brak tzw. dobrych datowników oraz oznaczeń wieku bezwzględne. Jediną podstawą do rozważań na temat chronologii jest w tym przypadku ceramika. Ze względu na zły stan zachowania oraz małą liczebność znalezisk w obrębie obiektów istnieją ograniczone możliwości datowania. Komentarza wymaga jednak zarysowujący się tu dualizm – współwystępowanie na stanowisku materiałów dystynktywnych dla klasycznego „Trzcina” i ceramiki o „młodszej” metryce.

Jak wykazano uprzednio, w zbiorze materiałów KT z analizowanej osady obecne są garnki łagodnie profilowane z po-

grubionym brzegiem, zdobione poziomymi żłobkami lub daszkowatą listwą plastyczną (typ G111 – tabl. 3:13, 4:2). W świetle obecnego stanu wiedzy na temat chronologii materiałów południowopolskich ich datowanie można ograniczyć do fazy klasycznej (Górski 2007, 78, tab. 26; patrz też uwagi 2018, 107). Chronologia garnków lub ich fragmentów zdobionych elementami I grupy zdobniczej nie powinna być młodsza niż XV stulecie p.n.e. (Górski 2018, 107, 114). Podobną uwagę można odnieść do analogicznych form w środkowej Polsce (por. uwagi Górski 2018, 114). Nieco „krótszą” chronologię posiadają garnki lub inne naczynia zdobione wątkami XV grupy zdobniczej, aczkolwiek uwaga ta nie odnosi się do całego zasięgu ich występowania. Tego typu dekoracje w zespołach południowopolskich występują wyłącznie na naczyniach z początku fazy klasycznej (Górski 2007, 99-101, ryc. 40; Adamik-Proksa 2019, 122-123, ryc. 2.78), natomiast w Polsce środkowej i na terenie Lubelszczyzny zwyczaj zdobienia naczyń

⁶ Uwaga ta dotyczy przede wszystkim południowej części TKK. Ustalenia poczynione dla kompleksu osadniczego KT w Polesiu, stan. 1 i cmentarzyska w Guciowie, stan. 6 wskazują na możliwość dłuższego użytkowania tej stylistyki (Górski et al. 2011a, ryc. 4.30; Górski 2018, 119, 142).

w ten sposób utrzymuje się znacznie dłużej (Górski 2018, 119). Miarodajny przy próbach określenia chronologii zbioru może być również sposób uformowania krawędzi, zwłaszcza w przypadku jego znacznego rozdrobnienia (por. uwagi wyżej). Stwierdzono bowiem, że niektóre rodzaje zwieńczeń naczyń można wiarygodnie skorelować z określonymi formami i typami ornamentów (np. Górski et al. 2011a). Uwaga ta dotyczy m.in. brzegów uformowanych w sposób typowy dla KT, tj. pogrubionych i skośnie ściętych. Ich obecność w zespołach z zachodniej Małopolski i Podkarpacia jest najczęściej stwierdzana na łagodnie profilowanych naczynia zdobionych elementami I i XV grupy zdobniczej (Górski 2007: *passim*; Adamik-Proksa 2019: *passim*). Biorąc pod uwagę powyższe wyznaczniki, na etap klasyczny KT można datować inwentarze z następujących obiektów: 318, 319, 338, 418.

Drugą grupę materiałów reprezentują naczynia bądź ich fragmenty o tektonice i mikromorfologii charakterystycznej dla zespołów poklasycznych. Ten etap stylistycznego rozwoju ceramiki KT egzemplifikują materiały z dwóch obiektów – obiekty nr 101 (tabl. II:2–4) i 107 (tabl. II:11). Znalezione w nich niezdobione garnki z tzw. barkiem. Datowanie naczyń o podobnej stylistyce nie jest jednoznaczne (por. uwagi wyżej), jednak generalnie są one łączone z młodszymi odcinkami rozwoju TKK (Górski et al. 2011a, 43–44; Górski 2018, 107). Najwięcej form o takiej morfologii stwierdzono w zachodniomałopolskich zespołach typu A3, B i C, datowanych kolejno 1550–1400 BC, 1400–1350 BC i 1350–1200 BC (Górski 2007, 78, tab. 26, 34) oraz w kontekście materiałów datowa-

nych na fazy IIa i IIb na Rzeszowszczyźnie (1400–1200/1250 BC – por. Adamik-Proksa 2019, 142, tabela 2.50). Materiały z pozostałych obiektów trudno jest ściśle przyporządkować do któregoś z omówionych horyzontów. Prawdopodobne jest jednak, że jamy nr 100, 211 i 222, w wypełniskach których stwierdzono pojedyncze ułamki brzegów niepogrubionych i diagonalnie ściętych, bądź ich przewagę nad innymi typami zwieńczeń, również należy łączyć z omawianym etapem. Przesłanką do takiej ich kwalifikacji chronologicznej jest fakt, iż tego typu zwieńczenia występują głównie w młodszym etapie rozwoju struktur trzcinięckich. Stopniowe wypieranie brzegów uformowanych w klasyczny sposób przez coraz wyższy odsetek okazów niepogrubionych udokumentowano w wielu częściach zasięgu TKK (Górski 2007, 76; Taras 1998a, 84; Adamik-Proksa 2019, 118–121, ryc. 2.75).

Reasumując, osadę KT na stanowisku nr 9 w Lutoryżu łączyć można z dwoma horyzontami czasowymi TKK na Rzeszowszczyźnie. Pierwszy, określany jako klasyczny można datować na przedział 1750/1700–1400 BC (*ibidem*, 142). Drugi z kolei, odpowiada młodszemu odcinkowi rozwoju TKK, o zasięgu chronologicznym 1400–1250/1200 BC (*ibidem*, 142). Ze względu na fakt, że w materiałach przydzielonych do tej grupy taksonomicznej nie zarejestrowano fragmentów naczyń pionowo żłobkowanych, które w południowopolskich materiałach wyznaczają fazę późną, synchronizowaną z fazą D epoki brązu (Górski 2007, 99; 2009, 47), można to datowanie zawęzić do starszej z faz w ramach tego horyzontu (faza IIa datowana na 1400–1350 BC – Adamik-Proksa 2019, 142).

4. ANALIZA PRZESTRZENNA TRZCINIĘCKIEGO ETAPU ZASIEDLENIA OSADY

Relikty osadnictwa KT są nieliczne i silnie zniszczone, stąd trudno na ich podstawie dokonać rekonstrukcji zagospodarowania osady. Tak wrywkowe dane mogą być co najwyżej podstawą dla kilku ogólnych spostrzeżeń, aniżeli przyczynkiem do bardziej szczegółowych analiz. Dużym mankamentem jest tu także ograniczony zasięg badań. Lokalizacja dużej części jam przy granicy inwestycji, wyraźnie sugeruje, że stanowisko kontynuuje się w kierunku północno-zachodnim. Stan ów znacząco ogranicza wnioskowanie. Niemniej jednak istnieje kilka kwestii, o których warto wspomnieć.

Pierwsza z dostrzeżonych prawidłowości dotyczy lokalizacji obiektów KT. Analizując ich rozmieszczenie w obrębie przebadanej części stanowiska (ryc. 3), nie sposób nie zauważyć, że koncentrują się one głównie w jego północno-zachodnim sektorze. Druga obserwacja wynika z analizy funkcjonalnej samych struktur ziemnych. Należy zwrócić uwagę, że wśród przydzielonych tej jednostce obiektów znajdują się jamy zasobowe, powszechnie uznawane za ślady po dawnych zagrodach (por. Kadrow 1991, 37, 73n.). Można zaobserwować, że większa część takich struktur (jamy nr 100, 101, 300 i 418) jest usytuowana w tej samej części stanowiska, w niedalekiej odległości od siebie. Być może kolejną potencjalną zagrodę należałoby wytyczyć w miejscu lokalizacji jamy 441. Co prawda struktura ta nie ma potwierdzonej funkcji przechowalniczej, jednak cechy formalne zbliżają ją do jamy zasobowej nr 319. Wzmiankowane zgrupowanie obiektów posiada dość regularny kształt; relikty potencjalnych zagród układają się jakby

na obwodzie niedomkniętego okręgu? W tej części stanowiska usytuowane są również struktury gospodarcze o niejasnej funkcji. Dwie z nich – jamy nr 211 i 462 – „zamykają” ten regularny układ od północy, pozostałe (obiekty nr 102, 107, 111, 227) grupują się w bliskim sąsiedztwie jam zasobowych nr 100 i 101. Być może niektóre z nich były pierwotnie piwniczkami, jednak ze względu na brak jednoznacznych dowodów należy traktować je jako pozostałości struktur gospodarczych o niesprecyzowanym przeznaczeniu. Wypada też zwrócić uwagę na duże nagromadzenie obiektów ziemnych w obrębie jednostek eksploracyjnych BJ21 i BJ22. Dystans między jamami (zasobowymi i innymi) jest tutaj niewielki; wynosi zaledwie około 2 m (od 1,5 m (dystans między obiektami 100–102) do 2,75 (dystans między obiektami 101–107)). Trudno w tej sytuacji mówić o swobodnej lokalizacji zagród. Być może omawiane skupisko wyznacza jeden zespół funkcjonalny (zagrodę) lub jest efektem nałożenia się na siebie kilku faz budowlanych (Kadrow 1991). Wypada także zwrócić uwagę na inną możliwość interpretacyjną. Otóż, obiekty te usytuowane są w samym centrum dużej prostokątnej konstrukcji słupowej. Co prawda jej związek z KT nie został jednoznacznie potwierdzony (ceramikę KT znaleziono tylko w jednym dołku posłupowym), ale obecność podobnych budynków „halowych” była już wcześniej notowana w TKK (Makarowicz 2010, 122n., ryc. 2.64A). Dobrym tego przykładem są konstrukcje naziemne odkryte w Babiej, stan. 6. Hipotetycznie można im przypisać bliżej nieokreślone funkcje gospodarcze; niektóre z nich mogły być np. związane

z przetrzymywaniem stad (Makarowicz 2010, 157), ale część z nich była zapewne spichlerzami (np. te w formie zadaszenia nad piwniczkami – por. interpretacja założenia z Babiej, stan. 6 – Makarowicz 1998, 217). Możliwe więc, że w przypadku analizowanej osady mamy do czynienia z osiedlem kilkudomowym, w obrębie którego wyodrębniono pewnego rodzaju zaplecze produkcyjne (gospodarcze) w postaci budowli halowej. Oczywiście jest to tylko jeden z wielu możliwych wariantów interpretacji niepotwierdzony przez jednoznaczne dowody.

Poza wyżej scharakteryzowanym układem, obiekty w formie jam zasobowych i jamy o niesprecyzowanej funkcji gospodarczej rejestrowane są również w centralnej partii przebadanego terenu, a konkretnie w pasie arów BS (obiekty 319 i 320 – ar BS33; obiekt 338 – ar BS27) i BR (obiekt 318 – ar BR33). Trzy z nich (jamy nr 318, 319 i 320) usytuowane są na linii o lekko łukowatym zarysie. Obiekt nr 338 znajduje się natomiast jakby po przeciwnej stronie; jest od nich oddalony o około 91 m w kierunku północno-zachodnim. Obiekty te usytuowane są w znacznym oddaleniu od wyżej scharakteryzowanego skupiska jam zasobowych, a w ich najbliższej okolicy nie zarejestrowano innych tego typu struktur. Trudno tu o jednoznaczną interpretację. Możliwe, że stanowią one część innego

zniszczonego skupiska lub są strukturami odosobnionymi, nie związanymi z innym podobnym organizmem osadowym.

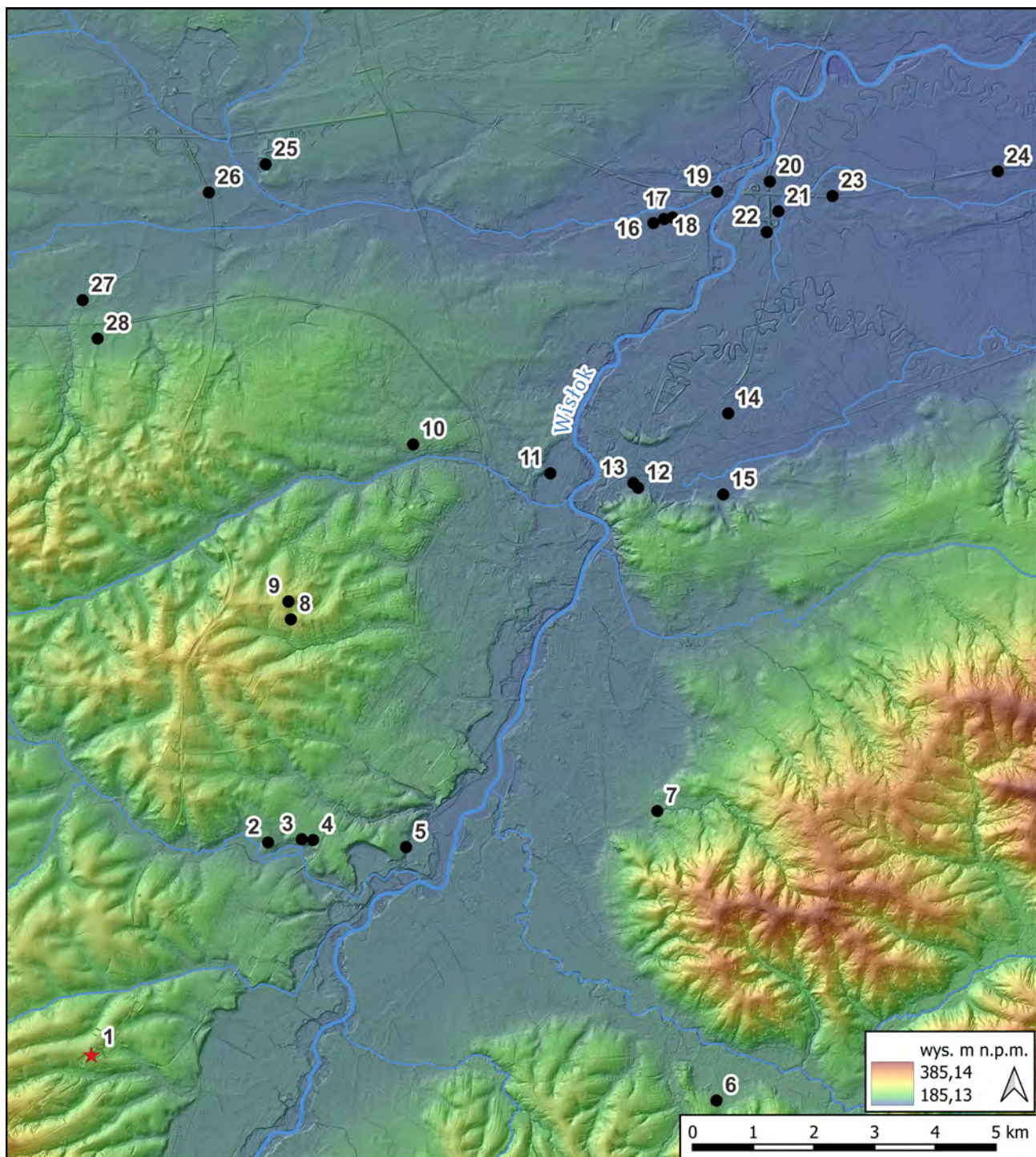
Ostatnie wnioski dotyczą chronologii oraz czasu trwania analizowanej osady. Skonstatowano wcześniej, że w materiale z omawianego stanowiska obecne są zarówno cechy klasycznotrzcinięckie, jak i młodsze typowe dla zespołów poklasycznych. Te pierwsze są obecne w inwentarzach z obiektów 318, 319, 338 i 418. Drugi zestaw diagnostycznych elementów pochodzi z jam nr 100, 101, 107, 211, 222. Jeśli prześledzimy lokalizację wzmiankowanych wyżej struktur na planie, zobaczymy, że obiekty z cechami grupy I i II wyraźnie się wykluczają. Pierwsze rejestrowane są głównie na południu, podczas gdy drugie występują na północnym zachodzie. Wobec powyższego, przyjąć można, że wydzielone skupiska obiektów reprezentują pozostałości dwóch odrębnych osad (faz użytkowych?). Ze względu na charakter zabudowy, tj. obecność trwałych elementów infrastruktury (jamy zasobowe), można przypuszczać, że obie stanowią relikty względnie długotrwałych pobytów (por. Makarowicz 2010, 93). Trudno natomiast ocenić zachodzące między nimi relacje.

5. STANOWISKO LUTORYŻ 9 NA TLE OSADNICTWA KT W NAJBLIŻSZEJ OKOLICY

Stanowisko Lutoryż 9 jest częścią większego skupiska osadniczego (jego przedłużeniem w kierunku południowym – ryc. 11). Konglomerat ten został wyróżniony i dokładnie scharakteryzowany przez Sylwestra Czopka w 2003 roku (2003, 139n.). Skupisko to grupuje kilkanaście stanowisk położonych w najbliższej okolicy Rzeszowa, m.in. przebadane metodami wykopaliskowymi osady w Rzeszowie-Baranówce, stan. 88–89 (Blajer 1985, 82; 1987) i Rzeszowie-Załężu, stan. 117 (Czopek et al. 2007; 2014). W niedalekiej odległości od nich, około 6 km w kierunku północnym znajduje się inny wyraźny mikroregion osadniczy tej jednostki (okolice Trzebowniska – Czopek 2008). Tworzą go stanowiska KT odkryte (i zbadane) dopiero podczas szerokopłaszczyznowych badań autostradowych (*ibidem*, 239; patrz też Czopek, Pelisiak 2006, 254n.; 2007, 135–136) oraz zewidencjonowane wcześniej (Wawrzczak 2010, 8) i badane na mniejszą skalę osiedle w Trzebownisku, stan. 8 (Adamik, Burghardt 2012). Dodatkowo w obrębie każdego z wyżej wyszczególnionych mikroregionów możemy wskazać punkty znane wyłącznie z badań powierzchniowych AZP (por. Czopek 2003, ryc. 1; Adamik-Proksa 2019, ryc. 3.1, 3.21). Ogólny obraz struktur osadniczych tego obszaru uzupełnia, znany wyłącznie z prospekcji powierzchniowych (AZP) mikroregion nad Lubczą z kompleksem osad w Zwiężycy (Czopek 1998, 151; 1999, 114) oraz pojedyncze rozproszone ślady osadnictwa na terenach położonych na wschód i zachód od współczesnego koryta Wisłoka. Będące przedmiotem niniejszego opracowania stanowisko Lutoryż 9 nie jest częścią większego mikroregionu; zostało odkryte w miejscu, gdzie nie poświadczono dotąd śladów osadnictwa KT (por. Czopek 1998, ryc. 2). Jest ono oddalone od najbliższego skupiska (kompleks osad w okolicy Zwiężycy) o około 6 km.

W odniesieniu do omawianej części zasięgu KT, jak i całego regionu wielokrotnie sygnalizowano w literaturze pro-

blem różnic w zakresie sposobu okupacji stref o odmiennych walorach środowiskowych (por. Czopek 2003, 148; 2008, 243–244; 2011, 79, 81; Czopek et al. 2014, 78; Górski 2005, 263). Wskazane mikroregiony osadnicze stanowią dobrą egzemplifikację tych zależności, ponieważ grupują stanowiska położone w obrębie odmiennych środowisk naturalnych (Pradolina Podkarpacka, Pogórze Rzeszowskie), występujących jednak w relatywnej bliskości (szerzej Adamik-Proksa 2019, 177–183). Stanowisko Lutoryż 9 położone jest w strefie lessowej. Stwierdzony tu typ zabudowy odbiega swoim charakterem od form osadniczych udokumentowanych w okolicach Trzebowniska, w odniesieniu do których sugerowana jest obecność krótkotrwałych, niekiedy epizodycznie powtarzanych form osadnictwa (por. Czopek 2008; 2011, 81; Czopek et al. 2014, 78). Stanowi natomiast wierne odbicie zwyczajów osadniczych panujących na sąsiednich stanowiskach w Rzeszowie-Baranówce, stan. 88–89 i Rzeszowie-Załężu, stan. 117 (por. Blajer 1987; Czopek et al. 2014, 78). Obecny stopień rozpoznania osad KT w obrębie tzw. Przedgórskiego Płaskowyżu Lessowego (Czopek, Podgórska-Czopek 1995, 27; 2003, 146) pozwala mówić o istnieniu pewnego standardu w zakresie ich urbanistyki wewnętrznej (por. Adamik-Proksa 2019, 161). Powtarzające się elementy to przede wszystkim wzorzec zabudowy oraz obecność tzw. zagród (autonomicznych jednostek osadniczo-gospodarczych – Makarowicz 2010, 99), których relikdami są powszechnie rejestrowane w tej strefie jamy gospodarcze o przekroju trapezowatym (por. uwagi na temat tego typu obiektów – Górski 1994a, 92; Makarowicz 2010, 85, 126).

Ryc. 11. Stanowiska KT w okolicach Rzeszowa (na podst. Czopek 2003; 2008 z uzupełnieniami autorów): 1 – Lutoryż, stan. 9, 2 – Zwiężczyca, stan. 11, 3 – Zwiężczyca, stan. 9, 4 – Zwiężczyca, stan. 10, 5 – Zwiężczyca, stan. 3, 6 – Tyczyn, stan. 3, 7 – Rzeszów, stan. 94, 8–9 – Przybyszówka, stan. 3–4, 10 – Rzeszów-Baranówka, stan. 88–89, 11 – Rzeszów, stan. 34, 12 – Rzeszów, stan. 32, 13 – Rzeszów, stan. 36, 14 – Rzeszów, stan. 117, 15 – Rzeszów, stan. 96, 16 – Trzebownisko, stan. 11, 17 – Trzebownisko, stan. 9, 18 – Trzebownisko, stan. 8, 19 – Nowa Wieś, stan. 3–4, 20 – Terliczka, stan. 4–5, 21 – Terliczka, stan. 3, 22 – Terliczka, stan. 7, 23 – Terliczka-Łąka, stan. 1 i 27, 24 – Łąka, stan. 26, 25 – Rudna Mała, stan. 8, 26 – Mrowla, stan. 10, 27 – Świlcza, stan. 23, 28 – Świlcza, stan. 22 (źródło mapy: GUGiK). Opracowanie A. Sznajdrowska-Pondel

Fig. 11. Trzciniac culture sites in the Rzeszów area (based on Czopek 2003; 2008 with additions by the authors): 1 – Lutoryż, site 9, 2 – Zwiężczyca, site 11, 3 – Zwiężczyca, site 9, 4 – Zwiężczyca, site 10, 5 – Zwiężczyca, site 3, 6 – Tyczyn, site 3, 7 – Rzeszów, site 94, 8–9 – Przybyszówka, sites 3–4, 10 – Rzeszów-Baranówka, sites 88–89, 11 – Rzeszów, site 34, 12 – Rzeszów, site 32, 13 – Rzeszów, site 36, 14 – Rzeszów, site 117, 15 – Rzeszów, site 96, 16 – Trzebownisko, site 11, 17 – Trzebownisko, site 9, 18 – Trzebownisko, site 8, 19 – Nowa Wieś, sites 3–4, 20 – Terliczka, sites 4–5, 21 – Terliczka, site 3, 22 – Terliczka, site 7, 23 – Terliczka-Łąka, sites 1 and 27, 24 – Łąka, site 26, 25 – Rudna Mała, site 8, 26 – Mrowla, site 10, 27 – Świlcza, site 23, 28 – Świlcza, site 22 (source of the map: GUGiK). Prepared by A. Sznajdrowska-Pondel

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Adamik-Proksa J. 2019. *Ekumena ludności kultury trzcinieckiej w Polsce południowo-wschodniej. Studium osadniczo-kulturowe* (= *Collectio Archaeologica Ressoviensis* 40). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Adamik J., Burghardt M. 2012. Materiały kultury trzcinieckiej ze stanowiska 8 w Trzebownisku, pow. Rzeszów. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 33, 117–167.
- Adamik J., Burghardt M., Rajpold W. 2016. Materiały kultury trzcinieckiej i tarnobrzeskiej kultury łużyckiej ze stanowiska Wierzawice 4, pow. leżajski, w świetle analiz archeologicznych. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 37, 85–123.
- Adamik-Proksa J., Drewniak K., Jarosz P., Libera J., Mazurek M., Pawłowski D., Pluciński D., Szajdrowska-Pondel A. 2023. Opracowanie wyników badań archeologicznych przeprowadzonych w związku z planowaną budową drogi S19 na odcinku Rzeszów Południe–Babica na stanowisku Lutoryż 9 (104-75/51), pow. rzeszowski, gm. Boguchwała. Maszynopis opracowania przechowywany w archiwum MOR.
- Bagińska J., Niedźwiedz J., Taras H. 2003. Wyniki badań wykopaliskowych w Podlodowie, stan. 2, pow. Tomaszów Mazowiecki, w 2000 r. *Archeologia Polski Środkowowschodniej* 6, 60–66.
- Blajer W. 1985. Stan badań nad południowym zasięgiem kultury trzcinieckiej. *Acta Archaeologica Carpathica* 24, 61–88.
- Blajer W. 1987. Osada w Rzeszowie-Baranówce na tle południowej strefy kultury trzcinieckiej. W: P. Poleska, J. Rydzewski (red.), *Kultura trzciniecka w Polsce*, 187–191. Kraków: Akademia Górniczo-Hutnicza im. S. Staszica.
- Blajer W., Czopek S. 1996. Osada z początków środkowego okresu epoki brązu w Dylągówce, woj. rzeszowskie (stanowisko 1). *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 17, 19–43.
- Blajer W., Przybyła M.S. 2006. Die Notgrabungen an der Fundstelle 5 in Lipnik, Kr. Przeworsk in den Jahren 1999–2003 (2.–6. Grabungs-saison). *Recherches Archeologiques de 1999–2003*, 66–79.
- Czebreszuk J. 1996. *Spółeczności Kujaw w początkach epoki brązu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Czerniak L., Koško A. 1980. Zagadnienie efektywności poznawczej analizy chronologicznej ceramiki na podstawie cech technologicznych. *Archeologia Polski* 25, 247–280.
- Czopek S. 1998. Z badań nad osadnictwem kultury trzcinieckiej w Polsce południowo-wschodniej. W: A. Koško, J. Czebreszuk (red.), „Trzciniec” – system kulturowy czy proces interkulturowy?, 149–160. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Czopek S. 1999. *Pradzieje Polski południowo-wschodniej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Czopek S. 2003. „Rzeszowskie” skupisko osadnicze kultury trzcinieckiej. W: J. Gancarski (red.), *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*. Krosno: Muzeum Podkarpackie w Krośnie.
- Czopek S. 2007. *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem, część I. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza* (= *Collectio Archaeologica Ressoviensis* 4). Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.
- Czopek S. 2008. Aus den Forschungen über die Trzciniec-Kultur In der Rzeszów-Umgebung / Z badań nad kulturą trzciniecką w okolicach Rzeszowa. *Analecta Archaeologica Ressoviensis* 3, 213–250.
- Czopek S. 2011. Wyniki badań „autostradowych” (A4) w zakresie młodszych okresów prahistorycznych. W: S. Czopek (red.), *Autostradą w przeszłość*, 79–96. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Czopek S. 2014. *Stanowisko 158 w Jarosławiu, woj. podkarpackie. Część II. Osadnictwo od starszej epoki brązu do okresu rzymskiego* (= *Via Archaeologica Ressoviensis* 4). Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.
- Czopek S., Niemasik D., Pasterkiewicz. 2007. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych na stan. 117 w Rzeszowie. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 28, 91–96.
- Czopek S., Niemasik D., Pasterkiewicz W., Pelisiak A. 2014. *Rzeszów, stanowisko 117 – osada wielokulturowa*. Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.
- Czopek S., Pelisiak A. 2006. Pierwsze szerokopłaszczyznowe badania wykopaliskowe na odcinku autostrady A4 w obrębie województwa podkarpackiego. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 27, 253–265.
- Czopek S., Pelisiak A. 2007. Szerokopłaszczyznowe badania ratownicze prowadzone przez Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego w 2006 i 2007 roku w Terliczce i Stobiernej. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 28, 135–139.
- Czopek S. Podgórska-Czopek. 1995. Osadnictwo pradziejowe w dolinie dolnego Wisłoka. W: K. Ruszel (red.), *Wisłok. Rola rzeki w krajobrazie naturalnym i kulturowym regionu*, 27–54. Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.
- Florek M., Taras H. 2003. *Dacharzów. Cmentarzysko kultury trzcinieckiej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Gardawski A. 1959. Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce. *Materiały Starożytne* 5, 7–189.
- Górski J. 1990. *Osada kultury trzcinieckiej w Jakuszowicach, cz. I. Badania w Jakuszowicach 1*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Górski J. 1994a. Osada kultury trzcinieckiej i łużyckiej w Nowej Hucie-Mogile, stan. 55. Analiza materiałów. Część II. *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 17, 65–113.
- Górski J. 1994b. Materiały kultury trzcinieckiej z kopca wschodniego w Rosiejowie. *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 17, 41–64.
- Górski J. 1994c. Z badań nad chronologią i periodyzacją kultury trzcinieckiej na obszarze lessów podkrakowskich. W: P. Mitura (red.), *Problemy kultury trzcinieckiej*, 23–49. Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.
- Górski J. 1995. Osada z II i III okresu epoki brązu w Nowej Hucie-Pleszowie, stanowisko 49. *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 18, 25–43.
- Górski J. 1997. Główne etapy rozwoju kultury trzcinieckiej na tle przemian tej kultury w zachodniej Małopolsce. *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 20, 7–37.
- Górski J. 2005. Kultura trzciniecka w Kotlinie Sandomierskiej na tle porównawczym. Zarys problematyki źródłoznawczej, chronologicznej i osadniczej. W: M. Kuraś (red.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej* (= *Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli* 4), 255–270. Stalowa Wola: Muzeum Regionalne w Stalowej Woli.
- Górski J. 2007. *Chronologia kultury trzcinieckiej na lessach Niecki Nidziańskiej*. Kraków: Muzeum Archeologiczne.
- Górski J. 2009. „Tarnobrzeski” wariant trzciniecko-łużyckiej zmiany kulturowej. Zagadnienia problemowe. W: S. Czopek, K. Trybała-Zawiślak (red.), *Tarnobrzeska kultura łużycka – źródła i interpretacje*, 41–52. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

- Górski J. 2014. Materiały osadowe kultury łużyckiej ze stanowiska 10 i 11 w Targowisku, pow. wielicki. W: J. Górski (red.), *Kompleks osadniczy kultury łużyckiej w Targowisku, stan. 10–12, pow. wielicki, 47–79*. Kraków: Krakowski Zespół do Badań Autostrad.
- Górski J. 2018. Cmentarzysko kultury trzcinieckiej w Guciowie, stan. 6, pow. zamojski. W: J. Górski (red.), *Fenomen miejsca. Nekropola kurhanowa z neolitu, epoki brązu i wczesnego średniowiecza w Guciowie, pow. zamojski, 87–149*. Kraków: Muzeum Archeologiczne w Krakowie.
- Górski J., Makarowicz P. 2020. Wariacje na temat garnka. W: M. Dębiec, T. Saile (red.), *A planitiebus usque ad montes: studia archeologica Andree Pelisiak vitae anno sexagesimo quinto oblata, 495–507*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.
- Górski J., Makarowicz P., Wawrusiewicz A. 2011a. *Osady i cmentarzyska społeczności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Polesiu, stanowisko 1, woj. łódzkie*, t. 1, tekst. Łódź: Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego.
- Górski J., Makarowicz P., Wawrusiewicz A. 2011b. *Osady i cmentarzyska społeczności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Polesiu, stanowisko 1, woj. łódzkie*, t. 2, Katalog. Łódź: Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego.
- Górski J., Makarowicz P., Taras H. 2004. Podstawy gospodarcze ludności kręgu trzcinieckiego w dorzeczu Wisły i Odry. W: A. Koško, M. Szmyt (red.), *Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu) (= Archaeologia Bimaris 3)*, 191–213. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Kadrow S. 1991. *Iwanowice stanowisko Babia Góra, cz. I. Rozwój przestrzenny osady z wczesnego okresu epoki brązu*. Kraków: Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk.
- Kłosińska E., Piotrowski M. 2005. Wstępne wyniki badań wykopaliskowych na wielokulturowym stanowisku 54 w Perespie, gm. Tyszowce, w sezonach 2003–2004. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 26, 385–392.
- Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*, Warszawa. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Makarowicz P. 1998. *Rola społeczności kultury iwieńskiej w genezie trzcinieckiego kręgu kulturowego (2000–1600 BC)*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Makarowicz P. 2000. *Osadnictwo społeczności z wczesnej epoki brązu w Rybinach, woj. kujawsko-pomorskie, stanowisko 17*. Poznań: Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznańskie Towarzystwo Prehistoryczne.
- Makarowicz P. 2010. *Trzciniecki krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy (= Archaeologia Bimaris 3)*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Makarowicz P. 2013. *Osadnictwo społeczności trzcinieckiego kręgu kulturowego w dorzeczu środkowej Warty*. Poznań: Instytut Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Archeologii i Etnologii PAN.
- Makarowicz P. 2016. Szczepidło. *Osada metalurgów kultury mogiłowej nad Wartą (= Archaeologia Bimaris 9)*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Muzolf P. 2012. Osadnictwo kultury trzcinieckiej. W: R. Grygiel (red.), *Lutomiersk-Koziówki stanowisko 3 a-c, pow. pabianicki, woj. łódzkie. Wielokulturowy zespół osadniczy od schyłkowego paleolitu po okres nowożytny, 58–76*. Łódź: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.
- Solon J., Borzyszkowski J., Bidłasik M., Richling A., Badora K., Balon J., Brzezińska-Wójcik T., Chabudziński Ł., Dobrowolski R., Grzegorzczak I., Jodłowski M., Kistowski M., Kot R., Krąż P., Lechnio J., Macias A., Majchrowska A., Malinowska E., Migoń P., Myga-Piątek U., Nita J., Papińska E., Rodzik J., Strzyż M., Terpiłowski S., Ziaja W. 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. *Geographia Polonica* 91/2, 143–169.
- Taras H. 1995. *Kultura trzciniecka w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Taras H. 1998a. Podstawy taksonomii kultury trzcinieckiej w środkowo-wschodniej Polsce. W: A. Koško, J. Czebreszuk (red.), *„Trzciniec” – system kulturowy czy proces interkulturowy?*, 75–86. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Taras H. 1998b. The bases for the taxonomy of the Trzciniec Culture in the southern part of the area between the Vistula and Bug rivers. *Baltic-Pontic Studies* 6, 32–48.
- Taras H. 2004. Stan badań osad kultury trzcinieckiej w południowo-wschodniej Lubelszczyźnie. W: J. Libera, A. Zakościelna (red.), *Przez pradzieje i wczesne średniowiecze. Księga jubileuszowa na siedemdziesiąte piąte urodziny docenta doktora Jana Gurby*, 213–219. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Taras H. 2019. Materiały kultury trzcinieckiej ze stanowiska 1 w Dubecznie. W: H. Taras (red.), *Dubeczno, stanowisko 1 (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie). Materiały z badań archeologicznych w latach 1986–1987*, 111–150. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Wawrzczak M. 2010. Kolekcja zabytków archeologicznych pozyskanych ze stanowisk zlokalizowanych w obrębie miejscowości Trzebownisko, gm. loco, woj. podkarpackie. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 31, 7–28.

The settlement of the population of the Trzciniec culture in Lutoryż, site 9, on the middle Wisłok River

Summary

The settlement of the Trzciniec culture (hereinafter referred to as KT) at site number 9 in Lutoryż (Boguchwała commune, Rzeszów district) is located in the area that is part of the Rzeszów Foothills (Kondracki 2002) or, according to a newer approach (Solon et al. 2018), the Strzyżów Foothills. This site was discovered in 2016 during surface surveys (Adam Nowak) conducted by the Foundation of Rzeszów Archaeological Centre. Rescue excavations were carried out here from 27 January to 5 October in 2022, on behalf of the General Directorate for National Roads and Motorways. The excavations were carried out by a team of archaeologists from ABP THOR sp. z o.o. and the Archaeological Workshop of Mirosław Mazurek (excavation leaders: Daniel Żychliński and Ewa Kędzińska). During the research, an area of 293.07 ares was examined, within which 644 features were documented and over 2072 artefacts were recorded. KT source materials consist of a small series of 24 features and 299 fragments of pottery sherds.

As for the features attributed to KT, the researchers identified oval or irregularly shaped structures with basin-like profiles (features no. 32 (Table I:1), 186 (Table II:7), 214 (Table III:3), 454 (Table V:5), and 573 (Table V:7)), storage pits (features no. 100 (Table I:3), 101 (Table II:1), 300 (Table III:5), 319 (Table IV:1), 418 (Table IV:3)), smaller features with formal characteristics similar to storage pits (features no. 102 (Table II:5), 107 (Table II:9), 111 (Table II:6), 211 (Table III:1), 227 (Table III:4), 318 (Table V:1), 320 (Table V:2), 338 (Table III:8), 441 (Table V:3), 462 (Table V:6)), and postholes (features no. 222 (Table III:6) and 420 (Table V:4)). Hypothetically, several more postholes without materials can also be associated with KT, as they are located near feature 222 and together form the outline of a post structure.

The ceramic assemblage consists mainly of smooth-textured pottery sherds (see Fig. 4), usually with medium-thick walls (see Fig. 5), made of clay tempered with white or white and pink mineral grit (see Fig. 6) with grain sizes ranging from 1 to 4 mm (Fig. 7). The grit was added in moderate amounts (see Fig. 8). The dominant colour of the ceramics in the analysed assemblage is brown, with a compact structure in the fractures (Fig. 9).

The ceramic materials are heavily fragmented. Among the discovered items, it is possible to distinguish examples typical for

KT, such as gently profiled pots (type G111 according to Górski 2007, 19 – Table III:13, IV:2), as well as a group of vessels with a well distinguished shape (Górski 2007, 19) and a profiled bowl (Table IV:4). In terms of micro-morphology, it is worth noting the coexistence of thickened rims (Table I:4; III:13; IV:4), non-thickened rims (Table I:5; II:11; III:2,7), and slightly thickened items (Table II:2,4) within one site.

An exceptional find is a fragment of a massive loom weight (Table I:7), found in the fill of feature no. 100. Such objects are not particularly common in KT (Makarowicz 2010, 194).

The precise dating of the KT settlement at site no. 9 in Lutoryż is impossible as the only basis for considerations about its chronology is the pottery. In this context, it is necessary to draw attention to vessels of type G111 (Table III:13; IV:2), which can be dated to the classical phase (Górski 2007, 78, tab. 26), as well as the method of forming the edges and some decorative motifs – motifs of the XV decorative group. This type of decoration occurs only on vessels at the beginning of the classical phase in the southern Polish groups (Górski 2007, 99–101, Fig. 40; Adamik-Proksa 2019, 122–123, Fig. 2.78). Therefore, the assemblages from features 318, 319, and 338 can be dated to the classical phase of KT. On the other hand, the assemblages from pits no. 101 (Table II:2–4) and 107 (Table II:11), which contain vessels with a so-called „well-defined shoulder” (Górski et al. 2011a, 43–44; Górski 2018, 107), and features labelled no. 100, 211, and 222, in which single fragments of non-thickened rims were found or their prevalence over other types of rims, should be considered younger.

Little can be said about the size, internal organization, and duration of the KT settlement. Traces of enclosures have been documented at the site (Kadrow 1991, 37, 73n). Some of these structures – features no. 100, 101, 300, 418, 441 – form a fairly regular layout. It is worth noting that some of the pits are situated (features no. 100, 101, 102, 107, 227) in the centre of a large post structure. Moreover, it should be noted that several household pits (features no. 318, 319, 320, 338) were registered in the central part of the surveyed area. Due to the nature of some structures, i.e. the presence of storage pits, it can be assumed that the site was a place of relatively long-term stays (see Makarowicz 2010, 93).

